Koşer Kaya

Over de ANBI's, de Algemeen Nut Beogende Instellingen, bestaat nog steeds veel onduidelijkheid. Collega's voor mij zeiden dat ook al. De staatssecretaris heeft aangegeven dat de definities de komende jaren via de rechter helder zullen worden. Dat lijkt mij toch een onwenselijke gang van zaken. Op welke manier gaat de staatssecretaris vooraf meer helderheid bieden? Daarnaast wordt er geen overgangstermijn ingesteld. Met name voor mensen die geven aan organisaties die hun ANBI-status verliezen, is dit een probleem. Deze mensen kunnen die giften niet langer aftrekken, terwijl zij zich hierop misschien voor meerdere jaren hebben vastgelegd. Is de staatssecretaris bereid om een overgangstermijn in te stellen en is hij bereid om samen met de sector op korte termijn een evaluatie te houden?

Tijdens het wetgevingsoverleg is een vraag over de bedrijfsopvolging blijven liggen. Het vrijstellingstarief wordt verhoogd van 75% naar 90%. Ik heb gevraagd waarom deze verhoging noodzakelijk is. Welke problemen lost deze wijziging op? Van wie komen de signalen dat er problemen zijn, en wat zijn deze problemen? Is er onderzoek gedaan naar de bedrijfsopvolging? Graag krijg ik hierop een reactie.

Ik rond af. De wetswijziging zorgt voor het dichten van gaten en kieren in de wet. Dat is positief. Het is een stap in de goede richting. Deze Successiewet stamt echter uit 1956 en berust op begrippen uit de vorige eeuw. Ik wil de staatssecretaris aanmoedigen om niet bij deze wijziging te stoppen maar verder te kijken. Wel ben ik blij met zijn toezegging dat de belastingcommissie ook naar de successiebelasting zal kijken. Wij zijn benieuwd naar de resultaten, maar voor ons is dit slechts een begin, een start. De successiewetgeving moet verder gemoderniseerd worden.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik heb met de staatssecretaris afgesproken dat hij schriftelijk reageert op alle nieuwe amendementen en op de technische vragen die vandaag zijn gesteld. Die antwoorden krijgt de Kamer morgen voor 13.00 uur. Wij zetten het debat hopelijk morgen rond 19.00 uur voort, maar dat ligt aan de medewerking van de collega-Kamerleden, net zoals het vandaag aan de leden ligt.

De vergadering wordt van 16.32 uur tot 16.37 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken (XIII) voor het jaar 2010 (32123-XIII);**
- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Fonds economische structuurversterking voor het jaar 2010 (32123-D).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Het jachtseizoen is geopend. De minister van Economische Zaken spreekt op verwijtende toon over het gebrek aan moreel besef in het bedrijfsleven en verbindt daaraan de conclusie dat het Nederlandse bedrijfsleven niet het slachtoffer maar de oorzaak is van de huidige economische crisis. De pers verwijt de politiek gebrek aan een moreel kompas, in een artikel van NRC-journalist Marc Chavannes in de krant van 17 oktober. Ondernemers verwijten banken dat zij hen laten stikken.

Wie van de drie heeft gelijk? Of hebben ze alle drie een punt? De ondernemers hebben een punt wanneer zij zeggen dat banken onvoldoende oog hebben voor de situatie van veel bedrijven in Nederland. Ik weet dat de minister van Economische Zaken het wat dit betreft met mij eens is. Vorig jaar zette Atradius de toon, door lukraak 20.000 bedrijven neer te zetten als onbetrouwbaar voor haar leveranciers. Hoewel er lange tijd is gesteggeld over de cijfers, tonen deze aan dat banken zeer terughoudend zijn in het verschaffen van krediet aan ondernemers. Ze zijn te terughoudend, ondanks allerlei extra mogelijkheden om met staatsgaranties geld uit te lenen.

De minister van Economische Zaken heeft geen punt. Als er één ministerie is dat zelf verantwoordelijk is voor de crisis, is het wel haar ministerie, met zijn geschiedenis als ideoloog achter "meer markt, minder overheid", achter deregulering en achter "laat maar waaien". In deze geschiedenis had het ministerie meer dan nu een vinger in de pap in de economische verhoudingen in ons land. Tegenwoordig weet iedereen dat Financiën de dienst uitmaakt. Daar is het besef dat de overheid de oplossing is en niet het probleem, nog niet in de verste verte doorgedrongen. Ik moet minister Van der Hoeven nageven dat zij wel vecht, van tijd tot tijd als een leeuwin, voor de belangen van haar bedrijfsleven. Maar waarom flapt zij dan zoiets eruit in De Telegraaf, terwijl het de financiële sector is, met name de aandeelhouders, voor wie het nooit genoeg was en is, die ons in deze afgrond hebben geduwd? Inderdaad, ook bestuurders en managers en ieder in wiens ogen eurotekens stonden bij nog een bonus en nog een jaar met kortetermijnwinst treft blaam. Maar verder moet de minister toch erkennen dat het de overheid was die de regels heeft opgesteld waardoor dit allemaal mogelijk was. Is de minister het met mij eens dat dit ook in de financiële sector en bij aandeelhouders en het management van bedrijven is gebeurd? Bedoelde zij ook dat aan te kaarten met haar opmerkingen van afgelopen maandag?

Dan hebben we het antwoord op de vraag van de journalist. Heeft hij gelijk met zijn stuk in de krant onder de kop "'DSB' onthult gebreken moreel kompas politiek"? Ja, hij heeft gelijk. Een relaas over de postmarkt ontbrak in het stuk van Chavannes, maar dat had mooi in deze opsomming gepast. Er zitten nogal wat fracties in de Kamer die overal roepen dat het nu echt genoeg is en dat de overheid moet optreden, dat de overheid is doorgeschoten in het denken dat de markt het wel zal regelen. Maar ondertussen verandert er niets bij de partijen in de Kamer wat betreft hun visie en hun stemgedrag. De Partij van de Arbeid laat de postbodes lekker aan hun lot over. Marktje geliberaliseerd, billen afgeveegd, drukje doorgespoeld, handjes gewassen, klaar. Het is onbegrijpelijk dat zoveel partijen toelaten dat mensen op de postmarkt worden uitgebuit, dat cao's onder druk worden gezet omdat het stukloon zijn herintrede heeft gedaan en dat een bedrijf als TNT bij voortduring de kans krijgt om mensen het mes op de keel te zetten. Ik roep de werknemers van TNT op om het heft in handen te nemen. Ga maar eens flink aan de

boom schudden. Dan worden ze misschien ook nog eens wakker. Zoek steun bij collega's uit andere landen waar gerommeld wordt met de postmarkt. In Engeland wordt al gestaakt. In België eveneens. Dit zijn ook landen die met dat gedrocht van een postrichtlijn uit het superneoliberale Europa te maken hebben.

De vakbonden waren als roependen in de woestijn, de afgelopen jaren. Maar ja, sinds de actie van afgelopen maandag, waarbij de PvdA-leden de voorman van FNV Bondgenoten gewoonweg uitjouwden toen hij zich sterk maakte voor het behoud van de sociale verworvenheden van de AOW, wist iedereen eigenlijk wel hoe laat het was. De PvdA is niet langer de bondgenoot van de vakbond, maar de vijand. Over de AOW heb ik een vraag aan de staatssecretaris van Economische Zaken.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik was maandagavond aanwezig in Utrecht. Ik heb mevrouw Gesthuizen daar niet gezien. Is zij er zeker van dat daar de voorman is uitgejouwd?

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik realiseer mij dat het riskant is om altijd te vertrouwen ...

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik vraag u: was u aanwezig?

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik was wel aanwezig bij andere acties van de FNV waarbij werd gedemonstreerd tegen datgene wat u en uw partij met de AOW willen doen. Daar was de SP bij aanwezig, om de mensen die daar actie tegen voeren een hart onder de riem te steken. Ik was niet in Utrecht. Ik moet mij hierbij dus verlaten op beelden die ik daarvan in de media heb gezien en op wat daarover is geschreven in de krant. En ik heb het gehoord.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik was er zelf wel bij aanwezig en ik kan u vertellen dat dat beeld verkeerd is. De voorman van de FNV is niet uitgejouwd.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Akkoord. Dan wacht ik erop om in de krant te lezen dat de heer Van der Kolk met een ingezonden mededeling te kennen geeft dat hij zich niet uitgejouwd voelde, of dat uw partij in de kranten aangeeft dat het anders zit. Ik heb dat nog niet gezien.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): De Partij van de Arbeid trekt wat dit betreft schouder aan schouder op met haar bondgenoten. Dat komt heus wel goed, mevrouw Gesthuizen.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik heb begrepen dat uw voorman, de heer Bos, met tranen in zijn ogen heeft gezegd: ik hoop dat ik ze, misschien dan niet deze week, misschien dan niet volgende maand, maar dan in ieder geval toch volgend jaar kan overtuigen. Hij zal ze dan overtuigen van het feit dat de AOW wel afgebroken kan worden, want daarover hebben wij het. Het is een afbraak. Het is een asociale maatregel die niet nodig is. Het is niets meer en niets minder dan dat.

Ik stel daarover een vraag aan de staatssecretaris van Economische Zaken. Is hij bereid om zich hard te maken voor een gelijke behandeling van zelfstandigen, als we inderdaad overgaan tot die gruwelijke aanpassing van de AOW-leeftijd? Op dit moment lijkt het alsof zelfstandigen – ze worden in ieder geval niet genoemd – niet kunnen vallen onder uitzonderingen voor zware beroepen en arbeidsjaren. Ik noem echter de zelfstandigen in de thuiszorg en de zzp-stratenmaker. De vereniging Platform Zelfstandige Ondernemers roept ertoe op om de volksverzekering ook als zodanig te laten werken voor zelfstandigen. Wat vindt de staatssecretaris? Gaat hij zich hiervoor hard maken? Ik overweeg een motie op dit punt.

De mensen weten het inmiddels: de banken zijn gered en de burgers, de werknemers in de bedrijven, hebben het nakijken in deze crisis. Het bedrijfsleven geeft toe dat de minister van Economische Zaken wel wat heeft gedaan om de kredietverlening aan bedrijven op gang te brengen. Het kabinet heeft een aantal maatregelen genomen om de kredietverstrekking te vergroten, maar daarnaast constateer ik dat de garantiefondsen verre van uitgeput zijn. Ook het bedrijfsleven wijst ons in een brief van begin deze week erop dat het hierbij niet mag blijven, omdat de garantieregelingen niet voldoende zijn om banken over de streep te trekken.

Verder heeft het kabinet aangegeven dat het gebruik van garantiefondsen, in ieder geval van het BBMKB, sterk samenhangt met de economische groei en de investeringen. Mijn vraag is dan ook waarom de minister een kredietimpuls verwacht door het verhogen van het totale budget in de garantiefondsen. Verder vraag ik de minister wat het mkb, dat vooral afhankelijk is van juist kleine financieringsbedragen, heeft aan het ophogen van het maximale garantiebedrag. Is volgens de minister nu aan de toezegging van de instelling Intermediair gedaan, die moet gaan bemiddelen tussen de banken en de bedrijven? Die indruk kreeg ik uit haar brief van 8 oktober. Volgens het deel van het bedrijfsleven dat ik hierover sprak, namelijk de belangenorganisaties en de werkgeversorganisaties, is hiervan nog geen sprake.

Dat brengt mij op het punt van de inkoopmacht. De overheid is laatst in een debat met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties al flink aangepakt. Maar wat betreft het grootbedrijf wachten we nog af. De SP-fractie meent dat het goed zou zijn om op dit punt een andere rol voor de NMa in te voeren. Het is vreemd dat de NMa niet wil optreden tegen private partijen. De NMa laat immers weten dat zij zich niet wil mengen in private aangelegenheden, civielrechtelijke kwesties. Wat een flauwekul! De NMa doet niet anders dan zich mengen in civielrechtelijke kwesties. De NMa kan zich daarin mengen als die relaties worden gekenmerkt door marktmacht. Het gaat dus niet om de vraag of de NMa zich daarin mag mengen, maar om de vraag wanneer de NMa zich daarin mag mengen. En wanneer de NMa zich ergens in mag mengen, dat bepalen wij, de politici, door de juiste regels op te stellen. Volgens de SP is het hoog tijd om deze nauwe definitie van marktmacht te verbreden, zodat ook inkoopmacht gezien kan worden als een potentieel concurrentieverstorende factor. Graag een reactie van de bewindspersonen.

Het is wellicht lastig laveren voor de minister. Gisteren hoorde ik bij de eerste termijn over de Winkeltijdenwet, die ik met genoegen heb aangehoord, ook al diverse fracties spreken over tegengestelde belangen van het groot- en het kleinbedrijf. Daarvan is dus sprake bij de zondagsopenstelling, bij het punt van de inkoopmacht, maar ook bij het onderwerp "aanbesteden". Hoe ervaart de minister dit wat betreft het laatste punt?

Onlangs gaf zij een interview aan Forum, het blad van VNO-NCW. Daarin liet zij weten dat de aanbestedingswet

er wat haar betreft komt, onder meer om ondernemers zekerheden te geven tegenover de overheid, de inkopers. Maar hoe gaat de minister om met het feit dat zeker ook de Kamer van haar vraagt om een mkb-vriendelijke wet te maken die ervoor zorgt dat niet alleen de grote jongens de opdrachten kunnen opstrijken, terwijl het grootbedrijf natuurlijk ook graag zijn eigen handel beschermt. Kunnen zij door één deur. Of beter: kunnen beide belangen gediend worden in één wet?

Ook hoor ik graag de stand van zaken van het klachtenloket, waar ondernemers met hun klacht over de aanbestedende dienst terechtkunnen. Moeten vervolgens die diensten de klacht ook in behandeling nemen? Anders is zo'n loket natuurlijk een wassen neus. Ik denk aan de plicht voor het loket om de dichtstbijzijnde democratische vertegenwoordiging op de hoogte te stellen. Geef het loket de plicht om de democratische vertegenwoordiging die in de buurt is – de gemeenteraad, de staten of de Kamercommissie – op de hoogte te stellen van de problemen van de klacht. Laat hen maar kennisnemen van het verhaal en beoordelen of de bestuurder zijn ambtenaren wel een goed bestek heeft laten schrijven en een goede procedure heeft laten voeren. Graag een reactie. Ook op dit punt overweeg ik een motie.

Zowel publieke als private investeringen in R&D blijven achter. Private R&D-uitgaven in Nederland zijn zelfs laag in vergelijking met EU- en OESO-gemiddelden. Dit is al zo vanaf 2002. Het kabinet verandert echter niets aan de kwalitatieve inspanning voor het vergroten van dit percentage, maar predikt wel dat het Nederland bij de top wil krijgen. Hoe? Hoe denkt de minister zonder het instrumentarium inhoudelijk te veranderen toch meer private investeringen in innovatie in ons land te krijgen?

Een van de zaken die worden genoemd als reden voor de lage private R&D-investeringen, die nu rond de 1,02% liggen, zijn de lage investeringen in Nederland vanuit het buitenland. Daarover bereikte mij het volgende bericht over een deal bij een bedrijf. Het gaat om honderd man in Nederland die allemaal R&D doen; met andere woorden, zij zijn WBSO-waardig. Twee merkwaardigheden kwamen naar voren. Een buitenlands bedrijf dat zich hier vestigt krijgt standaard het starterstarief van € 29 per uur. Bij gevestigde bedrijven wordt het WBSO-tarief gebaseerd op actuele salarissen en ligt het doorgaans hoger. Voor dezelfde mensen ontvangt het bedrijf minder WBSO. De deal zou ingaan in het vierde kwartaal. Het is dan echter niet meer mogelijk om WBSO aan te vragen, waardoor het bedrijf een kwartaal WBSO mis zou hebben gelopen. Dit laatste punt is niet meer aan de orde, omdat het allemaal wat langer heeft geduurd. Maar op zichzelf is het wel vreemd. Graag een reactie.

Uiteindelijk levert dit een jaarlijks nadeel op van tussen de twee en vier ton voor dezelfde activiteiten. Dat is natuurlijk niet een bedrag waarop iets zou kunnen afketsen, maar het is wel vreemd, gegeven de ambities van het kabinet. Het Innovatieplatform schrijft bijvoorbeeld in zijn advies om 50 buitenlandse bedrijven naar Nederland te halen. Graag een reactie daarop.

Regelmatig komen ngo's met goede rapporten over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Waarom doet de regering hier zo weinig mee? In antwoord op Kamervragen van de ChristenUnie en de SP gaf de staatssecretaris zelfs aan dat het rapport wat hem betrof net zo goed verzonnen zou kunnen zijn. Eigen onderzoek, daar dacht de staatssecretaris niet aan. Maar de ngo die verantwoordelijk was voor het rapport wegzetten als een halve leugenaar, dat kon wel.

Ook op andere punten vinden de mensen die mensenrechten aan de kaak willen stellen maar moeilijk gehoor bij deze staatssecretaris voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Een recent voorbeeld is het Amnestyrapport "Nigeria: Petroleum, Pollution and Poverty in the Niger Delta". Ik heb expliciet moeten verzoeken om een reactie van de regering hierop. Het blijft maar liggen. Het rapport is inmiddels een halfjaar oud en de reactie zal nu via een verzoek bij de commissie voor Buitenlandse Zaken komen, maar eigenlijk verdient dit soort informatie het toch om direct te worden opgepakt. Graag een reactie.

Ook op het gebied van foreign direct liability, toegang voor slachtoffers van slecht optreden van Nederlandse bedrijven in den vreemde tot ons rechtssysteem, is nog niets geregeld. Wanneer kunnen wij de resultaten van het onderzoek hierover verwachten?

Het kabinet geeft in de begroting aan dat het de toegang tot het financieel buitenlandinstrumentarium – de EKV, exportkredietverzekering, herverzekeren, omzetpolissen – afhankelijk maakt van het respecteren van fundamentele arbeidsrechten. Kan het kabinet de voorwaarden aanscherpen, zodat bedrijven niet alleen arbeidsrechten moeten respecteren, maar alle internationaal erkende mensenrechten?

Het laatste punt is energie. Het grootste liberaliseringsproject van het ministerie van Economische Zaken uit de geschiedenis is dit jaar vrijwel afgerond met de uitverkoop, tegen de wil van twee derde van de Nederlandse bevolking, van Essent en Nuon. Als wij de balans opmaken, is de situatie op de energiemarkt dramatisch. In plaats van de beoogde snelle groei van het aandeel duurzame energie worden er nu kolen- en gascentrales bijgebouwd: een verdubbeling van het huidige vermogen. Groene stroom wordt weggedrukt door een zondvloed van "grijs". De enorme investeringen in het netwerk die daarvan het gevolg zijn, worden gesocialiseerd – zeg maar afgeschoven – op de portemonnee van onze bevolking en de onderuitputting op de SDE was in het eerste jaar, 2008, twee derde. Dus slechts een derde van de doelstelling voor duurzame energie is gerealiseerd. Zelfs mevrouw Spies van de CDA-fractie stelt tegenwoordig schriftelijke vragen over agressieve telefonische marketing door aasgieren van de commerciële energiebedrijven. Dit is toch dramatisch? Wat concludeert de minister nu zelf over de effectiviteit van haar beleid? En wat leert zij hiervan voor de nabije toekomst?

Ik rond af. Wat mij betreft, heeft NRC-journalist Marc Chavannes gelijk: het politiek moreel kompas vertoont ernstige gebreken. In de politiek is ondanks de ernstige crisis te weinig het besef doorgedrongen dat het roer om moet, dat de markt zijn kans heeft gehad en heeft laten zien niet zonder een sterke overheid te kunnen die met kracht toeziet en gewoon regels stelt. Alleen lijkt dat besef maar niet te landen. Als SP maken wij ons op om de mensen in het land te mobiliseren, of het nu gaat om de AOW, de post of de rechten van mensen die in den vreemde slachtoffer zijn van een onmenselijk kapitalistisch systeem.

□

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Mevrouw de Voorzitter. De

wereld is op economisch gebied de laatste jaren sterk veranderd. De wereldeconomie heeft een forse terugval moeten incasseren door de financiële crisis. De economische crisis zorgt voor grote werkloosheid, minder welvaart en een grote druk op de overheidsfinanciën. Daarnaast vraagt de klimaatverandering om internationale samenwerking en nationale actie. Ook is door de globalisering de wereldwijde concurrentiedruk sterk toegenomen. Westerse economieën moeten zich meer richten op kennis en innovatie en landen als China en India kunnen het met arbeid veel goedkoper.

De CDA-fractie blijft vanuit deze ontwikkeling voorstander van een sociale markteconomie. Daarin wordt marktwerking begrensd door de overheid en worden publieke belangen bewaakt, zodat ze een toegankelijke gezondheidszorg en een betrouwbare energievoorziening waarborgen, zo zeg ik aan het adres van mevrouw Gesthuizen.

Wat betreft ondernemingen staat de CDA-fractie voor het Rijnlandse model. In dat model zijn niet alleen de shareholders, maar ook de stakeholders van belang en ondernemingen hebben daarin een langetermijnoriëntatie. Continuïteit, dat is het woord waar het om gaat. De visie van het CDA is niet veranderd, maar wij hebben wel een aantal accenten verlegd. Bij de financiële beschouwingen hebben we een harde aanpak van bonussen bepleit. Die gaat verder dan het voorstel van minister Bos. We willen dat de Nederlandse bonussen die in de bedrijven worden gegeven, getoetst worden door De Nederlandsche Bank op basis van heldere, dwingende regels.

Mijn fractie wil ook meer aandacht voor duurzaamheid. Wij zijn ervan overtuigd dat de combinatie van kennis, innovatie en duurzaamheid de gouden driehoek is voor de toekomst. Een voorbeeld is de afvang en de opslag van CO_2. Het is daarom heel goed dat het kabinet overweegt om van duurzame energie een sleutelgebied te maken. Wat is de stand van zaken op dit punt?

De kernvraag in dit debat over de begroting van Economische Zaken is hoe wij ervoor zorgen dat de Nederlandse economie weer gaat groeien. Het is in de visie van het CDA primair aan ondernemers om de motor weer op gang te brengen. De overheid moet ervoor zorgen dat Nederland een excellent vestigingsklimaat heeft. Het CDA heeft zorgen over de aantrekkingskracht van Nederland op het internationale bedrijfsleven.

Mijn eerste en concrete voorstel heeft betrekking op innovatie. Nederland daalde op de concurrentielijst van het World Economic Forum van de achtste naar de tiende plaats. Dat komt volgens de onderzoekers doordat er te weinig in innovatie wordt geïnvesteerd. Volgens de Lissabondoelstellingen moeten de bedrijven zo'n 2% van het bruto nationaal product in research en development investeren. In Nederland is dat ongeveer 1%. Met andere woorden: de helft. De CDA-fractie vindt dat een zorgelijke ontwikkeling. Nederland moet het juist hebben van kennis en innovatie.

Een ander knelpunt in de Nederlandse innovatie is voor het midden- en kleinbedrijf. Het midden- en kleinbedrijf laat daardoor veel kansen onbenut. Een succesvolle innovatieregeling die leidt tot meer research en development en bedrijven en gericht is op het mkb, is met name de IPC-regeling. Met de innovatieprestatiecontracten worden groepen in het midden- en kleinbedrijf gestimuleerd om samen te innoveren. Voor 2010 is het budget van deze populaire regeling gekelderd van 35 mln. naar 20 mln. De CDA-fractie begrijpt dit niet. Om die reden heeft zij samen met de PvdA en de ChristenUnie een amendement ingediend om het budget te verdubbelen naar 40 mln.

Een ander probleem voor het midden- en kleinbedrijf is het gebruik van de kennis van TNO. De TNO-contracten zijn voor het mkb vaak domweg wurgcontracten. Daardoor versterken wij een typisch Nederlands probleem. Wij hebben veel kennis, maar de bedrijven kunnen die niet vermarkten. Het CDA wil dan ook dat TNO het mkb specifieke en aantrekkelijke contracten aanbiedt. Zo treedt er geen juridisering op en wordt de kennis niet gemonopoliseerd, maar komt deze beschikbaar voor de mkb-bedrijven.

De Stimuleringsregeling Duurzame Energie is misschien wel het belangrijkste middel om onze energiesector duurzaam te maken. Dat is ook van belang voor het vestigingsklimaat. Uit alle enquêtes blijkt dat bedrijven en hun werknemers zich niet graag vestigen in vervuilde steden en regio's. De CDA-fractie is positief over de regeling, maar er is wel een knelpunt. Een bedrijf kan pas subsidie aanvragen als alle vergunningen zijn verleend. Vervolgens geldt bij de toekenning het principe "wie het eerst komt, die het eerst maalt". Dat betekent dat een bedrijf dat vergevorderd is met de bouw van een installatie evenveel kans heeft als een onderneming die niet verder is dan de tekentafel. Wij zouden graag zien dat de vorderingen van de aanvrager een grotere rol gaan spelen bij de toekenning van subsidie. Is de minister bereid om de subsidievoorwaarden met dat doel te wijzigen?

De CDA-fractie pleit voor een cultuuromslag in het bedrijfsleven. Het gebrek aan ethisch besef bij sommige managers is een stevige katalysator geweest voor het ontstaan van de huidige crisis. Eigenbelang en/of winst op korte termijn werden vaak belangrijker gevonden dan de continuïteit van het bedrijf, de belangen van de werknemer en de belangen van de samenleving. Het is goed om te zien dat de minister deze analyse van de CDA-fractie deelt. Wij delen overigens wel de mening van VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO Nederland dat het niet terecht is om alle ondernemers over één kam te scheren. Zeker in het mkb heeft 95% van de ondernemers een sterk maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Grotere bedrijven zijn vaak losgezongen van hun omgeving en sterk gericht op materieel succes. Winst is daar de drijfveer. Dat komt mede door de grote druk van de aandeelhouders. Toch geldt ook voor de Nederlandse grote bedrijven dat slechts een klein deel ook echt over de schreef gaat. Een cultuuromslag is primair de verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf. De rol van de overheid is daarin in onze optiek bescheiden. Regels inspireren mensen niet. Uiteindelijk gaat het in de eerste plaats om de verinnerlijking van de waarden. De CDA-fractie doet een voorstel voor de manier waarop de overheid een zetje in de goede richting kan geven. Wij zouden graag zien dat integriteit en ethiek vaker een onderdeel vormen van post-mbo-, hbo- en wo-opleidingen, en van MBA en bedrijfsinterne opleidingen. Het kabinet moet daartoe in overleg treden met de instellingen. Wat is de reactie van de minister?

Het zwaartepunt in de economie verschuift steeds meer naar het oosten van de wereld. Landen als China en India groeien snel. Het CDA vraagt zich af of deze economische verschuiving wel op het netvlies van het kabinet staat. Doen wij eigenlijk wel genoeg om deze

Ten Hoopen

Aziatische bedrijven naar Nederland te halen? Besteden wij onze aandacht wel aan de juiste talen? Welke taal wordt belangrijk: Frans, Spaans of Chinees? Moeten wij wel subsidies blijven verlenen aan bedrijven in China, terwijl dat land op een achternamiddag 1500 mld. ophoest voor een staatsfonds? Is de ontwikkeling van het Chinese platteland eigenlijk geen intern herverdelingsvraagstuk en zijn wij qua handelsmissies wel op de juiste landen en regio's gericht? Zijn de staatssecretaris en de minister van EZ bereid om te analyseren of het overheidsbeleid wel voldoende is gericht op datgene wat zich in Azië afspeelt?

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik keer even terug naar het vorige punt van de heer Ten Hoopen. Het is een gevoelig punt, want de vrienden van VNO-NCW zitten allemaal nog op de kast door de opmerkingen van het CDA; ik heb nog niet gezien dat zij er vanaf zijn gekomen. De opmerkingen over een gebrek aan ethisch besef en over ontbrekende normen en waarden in het bedrijfsleven kwamen in het bijzonder van de minister van EZ. De heer Ten Hoopen herhaalt dat hier. Het is allemaal vrij fors. Het lijkt bijna alsof hij Das Kapital er nog even bij heeft gepakt. Nu begrijp ik dat de oplossing van de CDA-fractie is dat wij alle ondernemers op cursus gaan sturen. Er wordt dus helemaal niets van het kabinet verlangd. De heer Ten Hoopen ontwaart een groot probleem en biedt een heel kleine oplossing. Is dat nou alles?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Dan hebt u mij toch niet goed gehoord, mijnheer Vendrik. Ik heb gezegd dat dat begint bij het bedrijfsleven zelf. U maakt iets groots van iets wat ik niet heb gezegd. Ik zou het op prijs stellen als u mijn woorden niet verdraait. Verder heb ik gezegd dat je niet alle ondernemers over een kam moet scheren. Ook heb ik aangegeven dat je ervoor moet zorgen dat de uitkomsten van onderzoeken van jonge managers onderdeel gaan vormen van de opleidingen.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dat is dus alles. Ik begrijp dat de CDA-fractie een fors probleem heeft met het Nederlandse bedrijfsleven, met name met de grote jongens Akzo, Philips, Unilever, Shell en DSM. Die bedrijven zijn allemaal belust op winst op korte termijn, en we gaan ze op cursus sturen. Ik zou u serieus nemen als u het zou hebben over hoe het kabinet ervoor kan zorgen dat in dit land werkelijk maatschappelijk verantwoord wordt ondernomen. Ik zou u serieus nemen als u tegen de minister zou zeggen: zullen we dan ook stoppen met kinderarbeid, met producten die hier in Nederland verkocht worden, met het vergaand implementeren van internationale criteria voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en ketenverantwoordelijkheid? Zullen we stoppen met wapenverkoop en daarvoor buitenlands lobbyen? Want dat doet dit kabinet niet. Dan sla je namelijk een deuk in een pak boter. Zullen we het kabinet vragen om te stoppen met het bevorderen van aandeelhouderskapitalisme? Dat zit namelijk in ons vennootschapsrecht.

De **voorzitter**: Mijnheer Vendrik!

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dat heeft uw partij in 2003 geregeld, uw eigen minister Donner, toen van Justitie. Als u dat allemaal wilt terugdraaien of vernieuwen, neem ik u serieus, maar dat doet u niet. Probeer het nog een keer! Kijken of ik het deze keer wel serieus neem.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): De heer Vendrik luistert wat selectief, want ik ben mijn betoog begonnen met te zeggen dat het CDA kiest voor een sociale markteconomie. Dat is een ander type samenleving dan die van GroenLinks. In die zin zijn ondernemers de trekkers van de economie, die wordt begrensd door de overheid, die de regels stelt. Er is een marktmeester die zorgt dat die concurrentie op een eerlijke wijze verloopt. In die zin zijn sommige ondernemers en sommige bedrijven over de schreef gegaan, met name in de bancaire sector. Wat de heer Vendrik doet, deel ik vanuit de CDA-visie absoluut niet. Er zijn namelijk heel veel ondernemers die absoluut hun verantwoordelijkheid nemen: zij staan op een goede wijze in de samenleving en kijken op een goede wijze van wie zij hun producten betrekken. Zijn generalisering deel ik vanuit het CDA absoluut niet.

Door de financieel-economische crisis zijn veel bedrijven in zwaar weer terechtgekomen. Gevolg is dat de grote ondernemingen zich richten op hun kernactiviteiten. Daardoor ontstaat ruimte voor nieuw ondernemerschap. Ook loopt de werkloosheid in 2010 op tot zo'n 600.000 mensen. Die kunnen elders worden ingezet. Dit is naar mijn gevoel een gouden kans voor startende ondernemers. Daarom heeft mijn fractie een aantal voorstellen om het vestigingsklimaat voor startende ondernemingen te verbeteren. De CDA-fractie vindt de regels voor het starten vanuit de WW eigenlijk te ingewikkeld. Zes maanden is eigenlijk gewoon te kort om een onderneming te starten en ook winst te maken. Het CDA stelt daarom voor dat de periode waarin met behoud van de WW-uitkering een bedrijf gestart kan worden, wordt verdubbeld naar twaalf maanden. Het Tilburgse project Duurzaam van start heeft laten zien dat het starten van een onderneming vanuit de WW heel kansrijk is. Het vinden van financiering blijft voor het mkb een groot probleem. Door de klappen die onze financiële sector hebben gehad, dreigt de credit crunch zelfs de bottleneck op weg naar economisch herstel te worden. Het kabinet meldt dat er wordt gekeken naar een financieringsfonds. Het CDA wil dat pensioenfondsen, banken en overheid dit fonds oprichten. Daarvoor moet het kabinet op korte termijn een garantie afgeven. Wat ons betreft gebeurt dat voor 1 januari 2010. Dat is wat het CDA betreft een zwaar punt. Ik overweeg daarover afhankelijk van het antwoord een motie in te dienen.

Veel bedrijven hebben het moeilijk. Overheden zijn voor hen in de bres gesprongen door tijdelijk extra te investeren. Rond de Kamers van Koophandel is het tot nu toe muisstil gebleven. De CDA-fractie ziet graag dat zij ook hun steentje bijdragen aan de bestrijding van de crisis. Zij hebben daarvoor de middelen. Is de staatssecretaris bereid hierover in overleg te treden met de Kamers van Koophandel? Wat vindt hij bijvoorbeeld van de mogelijkheid dat de kamers de ondernemingen tijdelijk geen of slechts een deel van de heffingen in rekening brengen? Een land is niet aantrekkelijk voor bedrijven als het onveilig is. Daarom is veiligheid het kernthema voor het CDA. Op verzoek van het CDA en de SGP is twee jaar geleden extra geld vrijgemaakt voor de veiligheid van kleine bedrijven. Complimenten voor de staatssecretaris: de regeling is bijzonder succesvol en als

gevolg daarvan zal het potje van 24 mln. begin 2010 al leeg zijn. Het CDA wil daarom met een amendement het budget van de regeling verhogen met zo'n 10 mln. Samen met de SGP, de ChristenUnie en de PvdA zouden wij dit graag realiseren.

Voor het midden- en kleinbedrijf is het misbruik van privégegevens van ondernemers uit het register van de Kamers van Koophandel een nog belangrijker veiligheidsprobleem. Regelmatig worden ondernemers door overvallers thuis bezocht. Ondernemers, vrouwen en kinderen worden onder schot gehouden. De ondernemers worden gedwongen om de overvallers naar de winkel te brengen en de kluis leeg te halen. Privéadressen van ondernemers zijn sinds 1 juli 2008 niet langer voor iedereen beschikbaar, maar toch blijft het misgaan. De CDA-fractie wil dat de staatssecretaris dit probleem oplost. Wij vragen hem dit te onderzoeken en ook het lek te dichten.

Een te hoge regeldruk is een bedreiging voor ons vestigingsklimaat. Daarom is het goed dat het kabinet de administratieve lasten opnieuw met 25% wil verlagen. Halverwege de periode zijn wij nog niet op de helft; de tussenstand is -11%. De invoering van Natura 2000 zorgt voor extra bureaucratie en kosten bij bedrijven. Verder moeten de nalevingskosten met zo'n 15% omlaag, maar daar is nog niets van binnengehaald. Er moeten 74 subsidieregelingen worden vereenvoudigd. Daarvan zijn er nu twee gedaan. Mijn fractie wil dat subsidies bewezen effectief en lastenarm zijn. De uitvoeringskosten moeten beperkt zijn en de CDA-fractie wil dat de regeldruk sneller wordt verminderd. Ik nodig de staatssecretaris daartoe ook uit.

De CDA-fractie heeft ook een vraag over het regionaal economisch beleid. Wij zouden het een goede zaak vinden als een deel van het beleid van de rijksoverheid naar de provincie wordt verplaatst. Het daarbij behorende budget kan dan met zo'n 25% worden verminderd, onder voorwaarde dat de effectiviteit goed op peil blijft.

Tot slot het consumentenbeleid. Telemarketing – mevrouw Gesthuizen sprak er ook al over – en agressieve verkoop blijven een groot probleem. Zo heeft collega Spies herhaaldelijk de agressieve verkoop van energiebedrijven aan de kaak gesteld. Bedrijven zoals de NEM gaan keer op keer over de schreef, bijvoorbeeld door misleidende en verkeerde informatie over energieprijzen te verstrekken. Het toezicht door de OPTA, de Consumentenautoriteit en de NMa functioneert dan in onze optiek eigenlijk onvoldoende. Dat komt omdat zij de verkeerde keuzen maken. Zo heeft eerder onderzoek bij de NEM slechts geleid tot aanpassing van de leveringsvergunning. Er is de laatste vijf jaar maar één boete opgelegd, aan Durion. Omdat bedrijven met fluwelen handschoenen worden aangepakt – zo kijken wij ernaar – is het logisch dat zij steeds de grens van de wet opzoeken. Het CDA wil dan ook dat zij stevig worden beboet. Als er boetes worden opgelegd, dan hebben zij ook een afschrikkende werking. Zijn de minister en de staatssecretaris bereid ervoor te zorgen dat de boetes op die manier vorm krijgen? Ik ben ook benieuwd op welke wijze zij dat willen organiseren.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik heb gewacht. Ik hoorde de heer Ten Hoopen forse woorden gebruiken die mij in eerste instantie als muziek in de oren klonken. Het Rijnlands model, de macht van de aandeelhouders beperken en een sociale markteconomie. Ik dacht dat wij samen konden optrekken, maar toen hoorde ik wat het CDA eraan wil doen. Hoor ik de heer Ten Hoopen zeggen dat hij bonussen wil gaan toetsen en dat hij verder hoopt op een cultuuromslag? Hoe gaat hij de macht van de aandeelhouders beperken als hij alleen maar hoopt op een cultuuromslag?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Wij hebben een heel aantal voorstellen gedaan, juist om dat ook te doen. Zo hebben wij voorstellen gedaan over de hedgefunds en over 3% in plaats van 1% waar het gaat om agendering voor aandeelhoudersvergaderingen. Wij hebben dus een heel aantal voorstellen gedaan om juist datgene wat wij allemaal als uitwassen beschouwen ook daadwerkelijk te beperken. Dit nog los van wat wij zo-even hebben voorgesteld.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): U wilt de grens voor activistische aandeelhouders iets verhogen om een punt te kunnen maken. Dat lijkt mij niet het enige dat je aan moet grijpen als je echt wilt dat er een sociale markteconomie komt. Ik ben dan ook benieuwd naar uw visie op wat dat precies is. Bent u ook bereid om na te denken over de wijze waarop wij andere belanghebbenden, andere stakeholders die door u werden genoemd, zoals werknemers in bedrijven, meer macht kunnen geven? Dat biedt in de ogen van de SP namelijk echt tegenwicht aan de macht van de aandeelhouders die – dat ben ik met u eens – volledig doorgeslagen is.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Ik heb net al gezegd dat wij met ons voorstel verder gaan dan het kabinet. Dan kunt u toch niet zeggen dat wij niet grenzen stellen aan datgene wat wij als uitwassen zien? Wij gaan verder dan de voorstellen van het kabinet en stellen voor dat bonussen moeten worden getoetst door De Nederlandsche Bank. Dat gaat verder dan de voorstellen van het kabinet dat ze door de commissarissen wil laten toetsen. En wij hebben nog meer voorstellen gedaan. Het is een samenhangend pakket, waarin die uitwassen daadwerkelijk worden tegengegaan. Dat delen wij met u, maar dat neemt niet weg dat wij kiezen voor de sociale markteconomie, waarin ondernemers ondernemen en waarin de overheid de grenzen stelt, waarbinnen dat met betrekking tot het publieke belang wordt begrensd.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Om De Nederlandsche Bank nu te laten toetsen wat de bonussen mogen zijn, daar heb ik eerlijk gezegd weinig vertrouwen in. Daar kunnen wij best van mening over verschillen, maar in mijn ogen is een sociale markteconomie ook iets waarbij de werknemers iets in de melk te brokkelen hebben. Zij zijn toch ook onderdeel van het bedrijf?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Absoluut.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Als u aangeeft dat die bonussen getoetst moeten worden, waarom leggen wij die toets op dan niet gewoon op de plek neer waar het thuishoort, namelijk bij de werknemers in een bedrijf?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Wij hebben met deze voorstellen er juist voor gekozen om die toets niet in het bedrijf te laten plaatsvinden, maar extern. De werknemers, de commissarissen en de raad van commissarissen zijn allemaal betrokken bij hetzelfde bedrijf. Door de

bonussen extern te laten toetsen, is er sprake van een publieke toets van datgene waar het hier over gaat en ga je excessen tegen.

De heer **Elias** (VVD): De heer Ten Hoopen heeft zorgelijke woorden gesproken over de slakkengang waarmee die vreselijke regeltjes waar de ondernemers vanuit de overheid mee worden geconfronteerd, worden aangepakt. Heeft hij er wel vertrouwen in dat de staatssecretaris en het ministerie van EZ die een beetje aanpakken? Onlangs is er namelijk een algemeen overleg over deze materie geweest en toen zijn dezelfde zorgen naar voren gebracht door het CDA. Daarop heeft de staatssecretaris enkele in mijn ogen boterzachte toezeggingen gedaan en gezegd dat het allemaal wel goed komt. Toen kroop het CDA weer terug in zijn holletje. Mijn vraag is dan ook wat de heer Ten Hoopen nu eigenlijk wil.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Wat het CDA wil, is klip-en-klaar. Wij hebben in dit kabinet met elkaar afgesproken dat wij moeten komen tot een reductie van de administratieve lasten van 25%. Dat is een vestigingsvoorwaarde pur sang om te ondernemen. Met andere woorden, wij hebben die afspraken gemaakt en ik ga ervan uit dat die afspraken ook worden geëffectueerd. Dus als u vraagt of ik er vertrouwen in heb, kan ik zeggen dat ik vertrouwen heb in dit kabinet.

De heer **Elias** (VVD): Dus wij komen over twee jaar uit op 25% minder toezichtslasten, minder administeratieve lasten. Het komt dus allemaal goed.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Als je met elkaar een afspraak maakt, kun je halverwege vaststellen dat nog een aantal dingen moeten worden gedaan, maar wij zijn nog niet aan het eind van de periode. Je maakt afspraken omdat je vertrouwen in elkaar hebt en je gaat er dan van uit dat die afspraken worden nagekomen. Met andere woorden, dat wordt gerealiseerd.

Voorzitter: Gerkens

De heer **Elias** (VVD): Bij het toezicht zitten wij nu van al die mensen die over de vloer komen, op een reductie van 7%. Dat zijn de allerjongste cijfers. Maar over anderhalf jaar moeten wij op 25% zitten! De heer Vendrik zegt: eerder opstappen. Dat is een goede optie. U ziet toch dat het niet gaat lukken, mijnheer Ten Hoopen. Moet u er daarom niet wat meer druk achter zetten?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Als u kijkt naar het wielrennen, ziet u ook dat in de laatste kilometers de sprint wordt aangetrokken. Met andere woorden, het kabinet trekt de print aan. Wij zullen dat percentage absoluut gaan realiseren.

De heer **Elias** (VVD): Ik kom er iedere keer op terug.

De heer **Graus** (PVV): Mijn vraag gaat ook over de regeldruk en de lastenverlichting. De heer Ten Hoopen zei dat het CDA minder regeldruk wil en dus meer regeldrukverlichting. Het kabinet heeft ingezet op 25%, die mogelijk niet gehaald gaat worden. Gaat de heer Ten Hoopen dan met de PVV mee voor 50%? Hij weet toch ook dat als het kabinet inzet op 25% er altijd 50% uit te halen is.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Wij hebben binnen dit kabinet met elkaar afspraken gemaakt. Die gaan wij realiseren. Dat is die 25%. Dat is ook de doelstelling. Als u naar 50% wilt gaan, moet daar voor de volgende kabinetsperiode een afspraak over worden gemaakt.

De heer **Graus** (PVV): Met alle respect, u spreekt namens een coalitiepartij en u zegt: wij willen minder regeldruk. Dat betekent dan toch dat u doelt op meer dan die 25%? Anders hoeft u niet te zeggen dat het CDA nog minder regeldruk wil. Die 25% wordt namelijk al ingezet.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Het zou prachtig zijn als het meer dan 25% zou zijn. Dat zouden wij ook toejuichen. Wij hebben echter een afspraak voor 25%.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik heb een vraag over het klimaatprogramma Schoon en Zuinig van het kabinet. De minister van Economische Zaken speelt daarin een belangrijke rol. Dit voorjaar heeft het Planbureau voor de Leefomgeving naar buiten gebracht dat het kabinet met het bestaande beleid de doelen voor duurzame energie en voor reductie van CO_2 niet gaat halen. Vindt de CDA-fractie dat het kabinet dit voorjaar, wanneer het zelf zal besluiten over mogelijke aanvullende maatregelen, absoluut moet komen met maatregelen die de door het Planbureau voor de Leefomgeving gesignaleerde tekorten, volledig dekken?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Wij moeten naar een CO_2-plafond toe waarin wij de emissie van de CO_2 beprijzen. Verder moet er op verzoek van de CDA-fractie nog een wettelijke regeling komen voor voorrang voor duurzame elektriciteit. Daarnaast is er ook nog de eis om na afloop van de demonstratiefase de CO_2-afvang en -opslag toe te passen bij kolencentrales. Bovendien zal de evaluatie van het werkprogramma Schoon en Zuinig duidelijk maken of met dit pakket de kabinetsdoelen daadwerkelijk worden bereikt. Als die evaluatie er is, zullen wij daarover moeten spreken. Vooralsnog zijn deze zaken allemaal nog nieuw. Ze moeten nog gerealiseerd worden. Daarna zullen wij zien of de kabinetsdoelen worden gerealiseerd. Zoals het er nu uit ziet, ligt alles op schema.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik vrees dat dit niet zo is. Het Planbureau voor de Leefomgeving constateert dat ook. Met het wetsvoorstel voor voorrang voor duurzaam, hoe nuttig ook, realiseer je niet dat zeer lage energieprijzen de facto ertoe leiden dat windenergie en zonne-energie geen kans van slagen hebben. Met toepassing van CCS realiseer je niet een substantiële reductie van CO_2 tot aan 2020. Brede toepassing van CCS wordt pas mogelijk na 2020. Zo kan ik nog wel even doorgaan. Ik handhaaf dus de stelling van het Planbureau voor de Leefomgeving dat de kans groot is dat het kabinet met het staand beleid de doelen voor 2020 niet haalt. Dit is ongeveer de laatste kans om met deze minister daarover te spreken, voordat zij het kabinet in gaat. Vindt de CDA-fractie samen met de fractie van GroenLinks dat het kabinet hoe dan ook dit voorjaar moet komen met aanvullende voorstellen, zodat de afgesproken doelen gehaald worden?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Mijnheer Vendrik, dit is dezelfde vraag met dezelfde argumentatie. Ik kan u

hetzelfde antwoord geven. Er zijn drie nieuwe zaken die nog moeten gebeuren. Beprijzing van CO_2 is heel belangrijk, ook in Europees verband. Je bent dan in staat om duurzame energievormen ook langs de commerciële lijn aantrekkelijk te maken. Wij hebben de evaluatie van het werkprogramma Schoon en Zuinig nog voor de boeg. Die evaluatie hebben wij nodig om het antwoord te geven. Je kunt toch niet vooruitlopen op de feiten?

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik wil gewoon antwoord op mijn vraag. Het kabinet heeft zichzelf doelen gesteld middels het klimaatprogramma Schoon en Zuinig: 20% minder CO_2 in 2020, 20% meer duurzame energie. Het Planbureau voor de Leefomgeving zegt dat het kabinet dit niet haalt met het beleid, zoals het er nu voor staat. Mijn vraag aan de CDA-fractie in dit debat is of de fractie de doelen handhaaft en dus tegen het kabinet zegt dat het met nieuw beleid moet komen. De doelen moeten namelijk hoe dan ook gehaald worden. Of zegt de CDA-fractie op weg naar Kopenhagen: dat zien we nog wel een keer? Misschien worden de doelen niet gehaald en vindt de CDA-fractie dat niet zo heel erg. Dat kunt u toch niet menen, mijnheer Ten Hoopen?

De heer **Ten Hoopen** (CDA): De doelstellingen zijn niet veranderd. Dit is dezelfde vraag. We hebben binnen dit kabinet afspraken gemaakt om een en ander te realiseren. Ik heb zojuist het CO_2-plafond, het emissiehandelssysteem en de wettelijke regeling voor voorrang van duurzame energie aangegeven. Dat gebeurt op ons verzoek. Dat moet allemaal nog gebeuren, mijnheer Vendrik. U kunt wel "nee" roepen, maar zo is het wel. Ik noem ook de eis om na afloop van de demonstratiefase de CO_2-afvang en de opslag toe te passen bij kolencentrales. Ook dat moet allemaal nog gebeuren, mijnheer Vendrik.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Beantwoord nou gewoon mijn vraag: staan die doelen nog steeds overeind als dit straks niet lukt? Dat is het enige wat ik u vraag. Ik vraag niet hoe dat misschien gerealiseerd wordt. Dat is een later debat.

De **voorzitter**: U hebt het woord niet, mijnheer Vendrik.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): De heer Vendrik heeft niet geluisterd. Ik begon met de opmerking dat de doelstellingen nog staan. Ik heb ook gezegd dat wij daarover afspraken hebben gemaakt binnen dit kabinet. Daar begon ik mee. Daarna vroeg de heer Vendrik of er op mesoniveau aanvullende maatregelen moeten komen. Het antwoord daarop heb ik ook gegeven: dat hangt af van de evaluatie en van de drie nieuwe doelen van Schoon en Zuinig. Dan zijn wij pas toe aan die afweging.

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Er is een aardige parallel met het debat dat daarnet plaatsvond over de 25%. U zegt dat de doelen staan en moeten worden gehaald. Als de heer Graus oppert dat de doelen niet worden gehaald, zegt u: ze worden gehaald, want wij hebben ze afgesproken. Zo kun je ook over de klimaatdoelstellingen spreken: ze worden gehaald, want we hebben ze nu eenmaal afgesproken. Als je de feiten extrapoleert naar over twee jaar, zie je echter dat we de doelen helemaal niet halen. Wil de heer Ten Hoopen nog voor het einde van deze kabinetsperiode een extra weegmoment hebben om mogelijk te versnellen? Hij zou bijvoorbeeld kunnen zeggen dat, als zowel het klimaat als de lastenverlichting voor de zomervakantie van 2010 niet voldoende op schema liggen, de CDA-fractie het kabinet extra aandacht vraagt om ervoor te zorgen dat er veel meer gebeurt.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Voor u geldt hetzelfde. U moet aan mij geen dingen vragen voordat u de feiten kent. Dan zijn het immers allemaal antwoorden die niet gefundeerd zijn. Wij hebben de evaluatie van het werkprogramma Schoon en Zuinig. Die zal duidelijk maken of wij met dit pakket de kabinetsdoelen halen. Als wij ze halen, is dat zo. Dat is het moment waarop wij de afweging maken. Wij hebben met elkaar afspraken en de doelen staan.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik heb een andere vraag gesteld, ook wat die 25% betreft. De heer Ten Hoopen zegt zelf dat wij niet op schema liggen. Hij zegt dat we de doelen wel gaan halen, omdat wij dat hebben afgesproken. Ik vraag hem om, voordat wij aan het einde van de kabinetsperiode moeten constateren dat de doelen niet gehaald zijn, een datum te noemen waarop wij minimaal op dat percentage moeten zitten. Laten wij het houden bij de administratieve lastendruk. Dan kunnen wij u, maar ook het kabinet, daarop afrekenen.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Over de administratieve lastendruk en de doelen die wij ook daarin hebben gesteld, hebben wij met elkaar afspraken gemaakt. Er is een heel aantal dingen in gang gezet. Wij dagen het kabinet uit om daarin een versnelling aan te brengen, maar dat neemt niet weg dat je met elkaar afspraken hebt die je met elkaar nakomt. De heer Van der Ham veronderstelt dat dit niet zal lukken, maar zover zijn wij nog niet.

De heer **Van der Ham** (D66): Zover zijn wij nog niet. Als u gewoon zegt dat wij met betrekking tot de administratieve lastendruk op dat percentage moeten zitten, bijvoorbeeld voor het einde van het parlementaire jaar, kunnen wij het kabinet een beetje scherp houden. Dan zetten wij de tanden erin. Dat is in ons gezamenlijk belang.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Daarin verschillen wij niet van mening. Je maakt afspraken binnen deze kabinetsperiode en niet voor een volgende periode. Dat is helder.

□

De heer **Elias** (VVD): Voorzitter. Ik zal met de deur in huis vallen. Mijn fractie is bijster teleurgesteld dat nota bene het ministerie van Economische Zaken in ieder geval niet leidend en doorgaans zelfs vrijwel afwezig was in het debat over de Nederlandse economie tijdens de crisis. Waar was het door EZ geïnitieerde tentoverleg à la Afghanistan over de economie? Waar bleven de inspirerende voorstellen vanuit EZ? Wat was de rol van EZ bij het opstellen van de kabinetsplannen? Als Ruud Lubbers of Hans Wijers nog minister van EZ was geweest, was het dan ook gegaan zoals nu onder de vaak onzichtbare minister Van der Hoeven?

In het debat over de nieuwe economische orde in juni van dit jaar speelde deze minister van Economische

Zaken geen rol van betekenis. Hetzelfde gold bij het debat over het crisispakket van het kabinet in maart. Bij de twee belangrijkste economische debatten had deze minister geen noemenswaardige inbreng.

Dat EZ bedrijven heeft geadopteerd om meer gevoel te krijgen voor het bedrijfsleven, is een triest en veelzeggend dieptepunt over de kennis van en de relatie met dat bedrijfsleven. Het relletje met de werkgevers van deze week, dat gisteren schielijk voor de buitenwereld voor de vorm weer is bijgelegd, is een symptoom van de slechte relatie van deze minister met ondernemend Nederland.

De begroting begint met één lange indekkingsbezwering, waarin wordt uitgelegd waarom EZ niet valt af te rekenen op beleid, omdat de effecten van dat beleid zo moeilijk concreet zijn zichtbaar te maken. Het is één groot de-brug-stond-open-en-de-spoorbomen-waren-dichtverhaal. Wat is dit voor duikgedrag? Een minister hoort te weten wat hij of zij wil met zijn of haar beleid. Met deze begroting in de hand valt deze minister niet te beoordelen op haar beleid. Ook ons Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven komt tot die conclusie. Schaamt de minister zich niet voor zoveel beleidsarmoe? Dat zou wel moeten namelijk, want er zit een patroon in.

Sinds een paar jaar kennen we beleidsdoorlichtingen, met als kernvraag: heeft het beleid zin, werkt het? Wie ze goed leest, moet vaststellen dat op dit ministerie dingen gebeuren waarvan het nut niet duidelijk is. Letterlijk staat in de beleidsdoorlichting over de interne markt van december 2008: ″Het effect van de instrumenten op de geformuleerde doelstelling is niet te meten.″ Laat iedereen goed beseffen wat hier staat. Hier staat in rond Hollands namelijk: we weten niet of het nut heeft wat we hier bij Economische Zaken aan het doen zijn. De beleidsdoorlichting over het effect van ondernemerschapsbeleid maakt het nog bonter. Dat beleid is volgens die doorlichting namens het departement zelf ″doeltreffend en legitiem″, maar het Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven van de Kamer stelt vast dat die conclusie niet mag worden getrokken op basis van het onderzoek, en dat het bovendien een onderzoek betreft waarbij de slager zijn eigen vlees keurt.

Let wel: het gaat de VVD hierbij niet om onderzoekshaarkloverij, het gaat ons om de uiterst principiële vraag of het nut heeft wat EZ zit te doen. En als het geen nut heeft, waarom de minister dat soort beleidsafdelingen niet gewoon opheft. Die vraag stelde ik deze minister dit jaar een paar keer eerder – zowel schriftelijk als mondeling bij bijvoorbeeld het wetgevingsoverleg op 15 juni – maar ze kwam niet verder dan nietszeggende ambtelijke antwoorden geven. Ik zou er dit keer graag eens een echt antwoord op krijgen.

Ons tweede ernstige punt van zorg betreft de eventuele steun aan individuele bedrijven. In een brief aan de Kamer daarover houdt de minister veel slagen om de arm, maar geeft ze zichzelf ook ruimte: ″enige discretionaire beleidsruimte″. De VVD is geharnast tegenstander van individuele steunverlening en we zullen er duchtig op toezien dat de sluizen met belastinggeld niet opengezet worden. Ook 25 jaar na dato mogen de lessen die de voltallige Kamer trok uit de enorme en totaal mislukte steunverlening aan het zieltogende scheepsbouwconcern RSV per se niet vergeten worden. Individuele staatssteun leidt tot een perverse prikkel voor zwak management. Het leidt tot handje ophouden bij wat oud-regeringscommissaris Molkenboer zo treffend ″de EHBO-post aan de Bezuidenhoutseweg″ noemde, het ministerie van EZ. En het leidt tot het verzieken van een gezonde economische markt.

In samenhang hiermee wil ik de minister vragen of zij bereid is krachtiger stelling te nemen tegen protectionisme binnen Europa door iedere klacht van een onderneming over te laten nemen door crashteams en vaker en steviger op politiek Europees niveau te interveniëren. Actieve voorbereiding dus van de casus en begeleiding tot de laatste stap in het behalen van het gelijk. De crashteams zouden moeten functioneren als de openbare aanklagers van misdrijven tegen de vrije handel. Graag de mening van de minister hieromtrent.

Ons volgende grote punt van zorg: EZ is veel te veel een subsidiefabriek. Daar zit een structureel verkeerd denken onder. Dat staat nog los van het feit dat de uitvoering van die subsidies volstrekt uit de hand gelopen is. Bij SenterNovem werkten per 1 januari 1840 mensen – dit lees ik in het jaarverslag – op 1572 zogeheten fte. Hoeveel van die 1840 worden eigenlijk extern ingehuurd? Er wordt in het jaarverslag een verhouding van 76 tot 24 genoemd, maar onduidelijk is of dat betekent dat er dus 442 mensen extern werken; graag de precieze cijfers en liefst de getallen per juli van 2009. Op het departement is 22% externe inhuur, dure mensen van buiten. Daarmee zit EZ bijna tien procentpunt boven de norm. Als de minister SenterNovem niet als blok aan het been had, zou zij onder de norm van maximaal 13% blijven. Duidelijk is in ieder geval dat dit kabinet en dit departement zelfs de afspraken met zichzelf niet nakomen!

Vorig jaar al heeft mijn fractie betoogd dat driekwart van dat personeel weg kan als die subsidies minder ingewikkeld worden gemaakt of worden gestroomlijnd of afgeschaft. Het is doodzonde en onjuist dat er zo veel geld, naar schatting 225 mln., naar personeel en uitvoeringskosten lekt, terwijl dat voor ondernemers bestemd zou kunnen zijn. Maar nog belangrijker is dat Nederland af moet van het ″subsidiedenken″. Het bedrijfsleven heeft veel en veel meer aan algemene lastenverlichting en aan meer fiscale lucht – denk bijvoorbeeld aan een betere WSBO, een van de weinige lichtpuntjes op Prinsjesdag – dan aan subsidies. Deze minister strooit te gemakkelijk met subsidies; zowel in het groot als in het klein. Ik geef van het laatste een van de tientallen voorbeelden: 1,5 mln. voor een expertisecentrum op warmtegebied, terwijl architecten- en expertisebureaus dat net zo goed zelf kunnen ontwikkelen. Dit soort subsidies – ik zou het er bij de rest van de Kamer graag in willen hameren – getuigt van een verkeerd denken. Doe niet als overheid of als Staat wat de markt prima zelf kan doen. De enige subsidies die wat mijn fractie betreft bestaansrecht hebben, zijn ten eerste die waarvoor geldt dat de Staat als eerste klant opereert. Dat houdt in dat de Staat bereid is om bijvoorbeeld duurzame innovatieve producten af te nemen om het lanceren van een nieuw idee een duw in de rug te geven. Van dit zogeheten launching customer idee – dat is door mijn collega Aptroot namens de VVD enorm gepropageerd en door de Kamer omarmd – is bedroevend weinig terechtgekomen. Eind dit jaar, zo kondigt de begroting aan, krijgt de Kamer een brief met 20 voorbeelden. 20!

De tweede subsidie is die waarmee de Staat specifieke onderzoeksprojecten mede bekostigt. En de derde – die zou volgens de VVD wel goed werken – is die waarvoor geldt dat de Staat garant staat of waarvoor geldt dat zij tijdelijk investeert bij experimentele toepassingen.

Daarna houdt Nederland subsidieland simpelweg op en moet een ministerie als EZ zich sterk maken voor een gezond ondernemingsklimaat met minder regels en meer lucht voor het bedrijfsleven.

Mijn vierde punt van grote zorg betreft de wetgeving. Dat is nota bene een van de kernfuncties van ons parlement. Dit is de minister van rommelige wetgeving. Zij heeft haar hakken niet in het zand gezet toen dit voorjaar bij de behandeling van de Wet Markt en Overheid een gedrocht in elkaar werd geflanst. Er is hier toen een amendement aangenomen dat inhoudt dat elke gemeenteraad mag laten bepalen in welke mate die gemeente oneerlijk gaat concurreren met het bedrijfsleven in die stad. De Kamervoorzitter heeft tijdens de parlementaire zelfreflectie dat voorbeeld een paar keer aangehaald als het toppunt van beroerde wetgeving. Het is een publiek geheim dat de PvdA en de minister van BZK er niks in zagen om ondernemers in een eerlijker positie te brengen tegenover de gemeente. Waar was de minister van EZ, van ondernemers? Die minister had haar hakken in het zand moeten zetten en haar gezag moeten laten gelden. Maar ja, dan moet je dat gezag in het kabinet natuurlijk wel hebben.

Rommelige wetgeving, ook over de koopzondagen. We winkelen nu op zondag omdat de rechter het goed vindt dat Tibetaans nieuwjaar en de Franse grootmoederdag feestdagen zijn en op feestdagen mogen de winkels open. De ergste idioterie wil de minister nu uit de wet halen, maar we krijgen er een toerismebepaling voor terug die nog steeds niet helder en eenduidig is. Wat is dat voor rommelige wetgeving? Wij willen een fatsoenlijke wet, zonder smoezen, die de winkelier de ruimte geeft om zelf te bepalen wanneer hij open is. Wat we krijgen is nieuwe onduidelijkheid en gemeenten die, al naar gelang hun politieke meerderheid, naar eigen inzicht aan de gang gaan. En intussen rommelen we door met het Tibetaans nieuwjaar, want de eventuele nieuwe wet wordt door overgangsbepalingen in 2011 pas effectief. Inderdaad, dat is na de verkiezingen. Ook ten aanzien van de Aanbestedingswet voorziet mijn fractie doffe ellende, al het achterkamertjesoverleg ten spijt. Kortom: deze minister schiet ook in wetgevende zin ernstig tekort.

Van voelbare, zichtbare administratieve lastenvermindering voor het bedrijfsleven komt veel en veel te weinig terecht. In de begroting worden extra maatregelen aangekondigd over het terugdringen van de regeldruk. In 2010 gaat dit kabinet bijna 15% reductie van de administratieve lastendruk realiseren, terwijl we in 2011 de doelstelling van 25,5% gaan realiseren. En we zitten nu op 10,5% volgens de laatste cijfers die de Kamer kreeg. Ra, ra, hoe kan dit?

Laat de toezichtsdruk gemakshalve maar even zitten. Ik sprak daar al over bij interruptie, omdat het kabinet daar nu op 7% van de terugbrenging zit, terwijl ook daar in 2011 25% zou moeten worden behaald. Wie het echt gelooft, mag het zeggen. En intussen zijn ondernemers de dupe. Zij moeten subsidieregelingen aan hun klanten voorschieten en zij moeten voor lief nemen dat ze nog steeds door drie, vier en soms zelfs door zeven inspecteurs per jaar worden bezocht die ook nog eens tegenstrijdige dingen van die ondernemers eisen. We hebben daarover moties ingediend. Of die aangenomen of afgewezen worden, het haalt allemaal niets uit. Er gebeurt absoluut te weinig. Wanneer komt het ministerie van EZ in de benen op dit punt? En bespaar me alstublieft dat larmoyante verhaal dat de staatssecretaris nu al een paar keer heeft voorgelezen dat inhoudt dat de minister helemaal goed zit op de curve en dat alles prachtig en wonderwel gaat lukken in 2011. Want dat is geen geloofwaardig verhaal. Ook regelwaakhond Actal zegt dat. Het kabinet gaat nog bekijken welke aanvullende maatregelen nodig zijn om het forse gat te dichten. Dat schrijft de minister zelf. Mijn fractie stelt dodelijk bezorgd vast dat zij er dus nog mee moet gaan beginnen.

Ik wil een enkele opmerking over energie maken. Bij zonne-energie dreigen wij de boot te missen. Zeker, het is nu nog onvoldoende rendabel, maar de VVD heeft het niet over een extra stel zonnepanelen in Harlingen. Het gaat om de ontwikkeling van nieuwe technologie.

De **voorzitter**: U bent door uw tien minuten heen.

De heer **Elias** (VVD): Ik heb er twaalf.

De **voorzitter**: Daar bent u doorheen.

De heer **Elias** (VVD): Weet u het heel zeker?

De **voorzitter**: Ja, dat weet ik heel zeker. Uw tijd is om.

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Mag ik de heer Elias vragen wat zijn ideeën zijn over zonne-energie?

De **voorzitter**: U mag de heer Elias alles vragen, maar er staat al een hele rij collega's voor u te wachten. U hebt het woord niet.

De heer **Elias** (VVD): Ik wil graag nog een opmerking maken over de kredietverlening.

De **voorzitter**: Dat gaat van uw tijd af. Daarvoor moet ik u waarschuwen.

De heer **Elias** (VVD): Dan wil ik ten slotte een enkele opmerking maken ...

De **voorzitter**: Ik geef eerst het woord aan mevrouw Gesthuizen. Wie weet kunt u dan nog wat van uw opmerkingen kwijt in het antwoord op haar interruptie.

De heer **Elias** (VVD): En dat gaat dan niet van mijn tijd af?

De **voorzitter**: Neen, dat niet.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Mijn interruptie was ook echt bedoeld voor het einde van het betoog van de heer Elias. Het gaat over de steun aan individuele bedrijven. Ik hoorde hem daarover met vuur tekeer gaan. Wat gaat de VVD doen voor bedrijven die geen krediet krijgen? Het staat natuurlijk heel mooi als je geen belasting hoeft te betalen. Maar wat als je op het moment zelf geld nodig hebt, bijvoorbeeld voor een overbruggingskrediet? Of als je gewoon een krediet nodig hebt omdat het economisch klimaat weer een beetje aantrekt en je graag weer wilt investeren, maar de bank dan gewoon "neen" zegt? Wat gaat de VVD daaraan dan doen?

Elias

De heer **Elias** (VVD): Over de kredietverlening zou ik net zijn komen te spreken als mijn laatste punt.

De **voorzitter**: Geeft u maar gewoon antwoord op de vraag van mevrouw Gesthuizen. Dan gaat het niet van uw tijd af.

De heer **Elias** (VVD): Ja, ja, dat snap ik.

Met betrekking tot de borgstelling voor het MKB en de Garantie Ondernemingsfinanciering heeft de VVD-fractie grote moeite omdat deze pas in 2010 zullen worden geëvalueerd terwijl het bedrijfsleven zich de longen uit het lijf schreeuwt dat de kredietverlening niet werkt, ook niet met deze borgstellingsregeling. Van de kredietregeling voor het MKB is maar iets meer dan de helft gebruikt. Dat zou dus veel meer moeten zijn. Van de garantieregeling voor ondernemersfinanciering is nog geen 100 mln. van het beschikbare bedrag van 1,5 mld. benut. Dat blijkt uit de brief die wij eergisteren hebben gekregen. Er is dus iets mis met de regelingen zelf.

Voorgesteld wordt dat er meer voorlichting moet worden gegeven. Er zijn allemaal brave voornemens. Er komt een kredietdesk waarvoor € 60.000 beschikbaar wordt gesteld om in kaart te brengen waar de eventuele problemen zitten. Het is allemaal prachtig, maar het echte probleem wordt niet opgelost. Dat zit in de regelingen zelf. Banken financieren bedrijven niet ineens wel omdat zij 50% garantie krijgen van de overheid. Ik hoor dat in mijn contacten. Zij kijken zelfstandig naar een krediet. Daarna zien zij wel of er nog een garantie achteraan komt. Er moet dus iets mis zijn. Dat zou ook mijn vraag zijn aan de minister. Wil zij daar nog eens een keer heel goed naar kijken?

De **voorzitter**: Duidelijk. Mevrouw Gesthuizen voor een vervolgvraag.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Voorzitter. Wat de heer Elias zegt, is heel interessant. Hij zit niet in de commissie Financiën. Dit is ongeveer hetzelfde als ik in mijn initiatiefnota heb geschreven. Wat mij betreft, is de 50%-borgstellingsregeling geen oplossing voor het probleem. Dat geldt ook voor de ondernemers. EZ kijkt naar wat verder mogelijk is. Maar ik kwam tot mijn vraag omdat ik de heer Elias zo hoorde tekeergaan tegen steunverlening aan individuele bedrijven. Ik ga er daarbij van uit dat de heer Elias bedoelde dat hij tegen steunverlening is aan bedrijven in de vorm van 100% overheidsgarantie. Wij hebben het over 50%.

De **voorzitter**: En uw vraag is?

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Mijn vraag was: wat gaat de VVD doen om de ondernemer die geen krediet krijgt bij de banken toch ter wille te zijn? De heer Elias schetst wel het probleem, maar hij komt niet met de oplossing.

De heer **Elias** (VVD): Nee, daar hebben wij namelijk een minister voor. Dit berust op een misvatting. De Kamer kan zeggen dat iets niet goed loopt en vinden dat een departement daar harder achteraan moet zitten. Op grond van het op initiatief van de VVD gehouden rondetafelgesprek met de banken en ondernemers in april, kon al worden vastgesteld dat er problemen zijn. Het is echter een misvatting om te denken dat wij vanuit de Kamer van a tot z moeten zeggen hoe een probleem moet worden opgelost. De regering regeert; dat is het oude woord van Thorbecke. Als wij vaststellen dat iets niet goed gaat, hebben wij vanuit de Kamer, gelet op onze contacten in de samenleving, ervoor te zorgen dat zo'n ministerie in de benen komt en dat er iets gebeurt. Maar nogmaals, naar mijn idee is het een misvatting om van een individueel Kamerlid oplossingen te verwachten. Dat slaat nergens op!

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik dank de heer Elias voor deze politieke les. Ik blijf zitten met mijn punt dat ik niet van de VVD-fractie hoor wat zij wél wil doen.

De heer **Elias** (VVD): Dat heb ik u dus net uitgelegd.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Is de steunverlening aan de banken zoals wij die hebben gekend, niet ook een vorm van steunverlening aan individuele bedrijven? Houdt de VVD niet op met een echte ondernemerspartij te zijn als zij zegt: daarmee stemmen wij wel in, maar als het om ondernemingen gaat, die ook van vitaal belang kunnen zijn voor de Nederlandse economie, moeten zij het zelf maar uitzoeken?

De heer **Elias** (VVD): Die discussie is in het kader van Financiën al een aantal keren gevoerd met mijn collega Weekers. Alle antwoorden die hij toen gegeven heeft, kunt u nog eens terughalen. Bovendien betrof dat een zo specifieke uitzonderingssituatie dat wij daarnaar nu niet voor niets een parlementair onderzoek laten doen om na te gaan hoe het allemaal is gelopen en wat er is gebeurd. Daarna zullen er ongetwijfeld nog conclusies volgen. Mijn punt betrof de vorm van industriebeleid waarin wordt teruggevallen op het massaal steunen van individuele bedrijven. Dat hebben wij 25 jaar geleden volkomen ten onrechte gedaan, zoals de hele Kamer toen heeft vastgesteld. Bij het debat over protectionisme voor de zomer heeft het CDA een opzetje daarover gevraagd, waarop wij nu bij brief van 15 september een antwoord hebben gekregen van de minister. Daarvan zegt de VVD-fractie: let op dat nooit meer de fout wordt gemaakt dat belastinggeld door het putje wordt gespoeld. Dat is het standpunt van de VVD, en daarvoor kom ik hier op.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik bespeur een grote trendbreuk bij de VVD. Het is één grote klaagzang. Ik vind geen spoortje van of aanzet tot eigen ideeën. De heer Elias heeft één idee, en dat is van zijn collega de heer Aptroot: het idee van de launching customer. Maar dat kenden wij al. Ik daag de heer Elias uit om te zeggen welke ideeën de VVD heeft.

De heer **Elias** (VVD): Zoals ik heb gezegd, vinden wij dat deze minister van Economische Zaken ernstig in gebreke blijft. Het is onze rol om daarop te wijzen en om haar te vragen om een aantal dingen te verbeteren. Ik zal mijn laatste punt straks nog even uitwerken, als dat mag. Wij hebben ervoor gekozen om die rol in dit debat naar voren te brengen.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik constateer dat dit een echte trendbreuk is.

De heer **Elias** (VVD): U constateert maar een eind weg!

Mevrouw **Smeets** (PvdA): In dit huis hebben wij wat dat

betreft andere voorstellen gezien van de VVD. Maar goed, die hoeven wij dan ook niet te beoordelen. Dat is dan winst, zou ik zeggen.

De heer **Elias** (VVD): Laat ik dan toch nog even op dat punt antwoorden. Wij hebben vorig jaar een aantal amendementen ingediend om de hele kwestie rond SenterNovem anders te regelen. Die zijn weggestemd. Ik ben niet van het slag volksvertegenwoordigers dat dan het jaar daarop precies hetzelfde voorstel komt aanbrengen. Daar zie ik niets in. Intussen is hetzelfde bezwaar voor ons natuurlijk gewoon recht overeind blijven staan. Ik heb dit dan ook niet voor niets herhaald.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Ik heb met stijgende verbazing naar het betoog van de heer Elias geluisterd. Het was een litanie van wat er allemaal niet deugt. Wat echter ontbrak is dit: vanuit welke visie doet de heer Elias dit, en heeft hij ook nog een constructief voorstel?

De heer **Elias** (VVD): Wij hebben tien minuten om de begroting van Economische Zaken en het beleid van deze minister te beoordelen. Van al mijn punten heb ik er nu in totaal vier of vijf kunnen behandelen. Ik probeer één punt, over de kredietverlening, er alsnog nadrukkelijk uit te halen. We hebben grote kritiek op het opereren van deze minister. Ik wacht graag haar antwoord af.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): In tijd van crisis heeft de VVD dus geen enkel constructief voorstel. Dat is mijn constatering.

De heer Elias begint over de subsidiebijbel en alles wat daarmee samenhangt. Als de heer Elias de begrotingsbehandeling van vorig jaar nog goed in zijn geheugen heeft, herinnert hij zich dat wij voorstellen hebben gedaan om te komen tot het bundelen van de vijf subsidieregelingen. Effectiviteitsonderzoek is er geweest. De regelingen zijn getoetst. Wat wil de heer Elias nou? Alles ligt er. De heer Elias begint een heel betoog.

De heer **Elias** (VVD): Wat ik in ieder geval wil ...

De heer **Ten Hoopen** (CDA): U wilt in feite lastenverzwaring voor het bedrijfsleven. Want alles wat u afschaft, betekent lastenverzwaring voor het bedrijfsleven.

De **voorzitter**: U moet de heer Elias de kans geven om te antwoorden.

De heer **Elias** (VVD): Ik wil in ieder geval regelingen die werken. Ik wil niet dat een ondernemer langs zeven loketten wordt gestuurd als hij een fatsoenlijk en goed idee heeft. Hij ziet door de bomen het bos niet meer.

Verder willen we een aantal algemene, generieke subsidieregelingen, die niet zo onwerkbaar zijn als de regelingen die nu zijn opgesteld. Ik heb daar een aantal criteria voor genoemd. Die zullen we nog uitwerken en daar zal ik mee komen. Maar nu valt vast te stellen dat bijvoorbeeld de uitvoeringskosten bij SenterNovem enorm stijgen en dat ook het aantal mensen dat daar werkt steeds stijgt. Ik hoor alleen maar klachten vanuit het bedrijfsleven over de subsidieaanvraag. Men krijgt in het bedrijfsleven mensen amper te pakken. De procedures zijn zeer ingewikkeld. Ik denk dat het volkomen terecht is om vast te stellen dat het niet goed functioneert.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Mijn conclusie is dat de VVD kiest voor lastenverzwaring voor het bedrijfsleven in deze tijd van crisis.

De heer **Elias** (VVD): Dat is een onjuiste conclusie.

De heer **Ten Hoopen** (CDA): Dat is de juiste conclusie, omdat u zegt dat u de subsidies wilt afschaffen. U geeft niet concreet aan wat u wilt, terwijl we de reeks van onderzoeken al hebben getoetst.

U begon weer over de winkeltijden. De VVD is altijd tegen de voorstellen van dit kabinet geweest. Het CPB laat zien dat de voorstellen goed uitpakken voor het midden- en kleinbedrijf. Ook hierbij laat de VVD weer zien dat zij niet voor het bedrijfsleven en het mkb staat. Zij houdt er blijkbaar eigen hobby's op na.

De heer **Elias** (VVD): Ook die discussie hebben wij gisteren uitgebreid gevoerd. Ik wil er best nog een keer antwoord op geven. Nederland verandert. De consument wil graag kunnen winkelen op zondag. Wij vinden dat de winkelier zelf moet kunnen bepalen of zijn winkel opengaat. Niemand die naar de kerk zou willen, heeft daar last van. In een zwaar religieuze gemeente zullen winkeliers echt niet uit zichzelf de deuren openen. Er zijn zeker ook een heleboel kleine ondernemers die de voordelen van de koopzondag gaan inzien en die op maandag de deuren sluiten omdat zij op die dag geen omzet maken. Zij maken op zondag wel omzet. Daarmee zeg ik niet dat er niet hier en daar knelpunten zijn. Ik erken dat die er zijn. Maar de heer Ten Hoopen moet niet doen alsof wij hierbij de kop in het zand steken tegenover het mkb. Dat is onjuist.

De **voorzitter**: Als u nu uw betoog vervolgt, betekent dit dat u uw volledige spreektijd voor de begrotingsbehandeling hebt benut en dat u dus niet in staat bent om in tweede termijn het woord te voeren. Waar kiest u voor?

De heer **Elias** (VVD): Dan beëindig ik hierbij mijn bijdrage.

□

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Voorzitter. De begrotingsbehandeling van Economische Zaken vindt plaats tegen de achtergrond van een wereldwijde economische crisis en oplopende werkeloosheid. Mijn fractie is van mening dat dit kabinet heel veel heeft gedaan om de effecten van de crisis te dempen. Het kabinet heeft maatregelen genomen om bedrijven en werknemers te ondersteunen. Deze maatregelen zijn onder andere de deeltijd-WW, de garantieregeling op het gebied van kredietverlening, de extra middelen voor innovatie en de kenniswerkersregeling waardoor kenniswerkers tijdelijk bij publieke kennisinstellingen aan het werk kunnen. Een goed voorbeeld hiervan is printerfabriek Océ in Venlo. Océ maakt dankbaar gebruik van de kenniswerkersregeling en van de HighTech Topprojectregeling. Daarmee is PrintValley opgericht, waar 180 onderzoekers werken. Océ leidt dus een consortium van 23 kennisinstellingen, universiteiten, mkb-bedrijven en ook multinationals.

Smeets

Door al deze maatregelen probeert het kabinet de bedrijven door de crisis te loodsen. Deze maatregelen zijn er natuurlijk ook voor bedoeld om een bedrijf bij het aantrekken van de economie weer een sterke marktpositie te verlenen. Ondanks snelle en adequate ingrepen van dit kabinet wil ik vandaag een oproep doen aan beide bewindspersonen: span u tot het uiterste in voor de ondernemers en dus voor de werkgelegenheid in dit land. Daar moet het ministerie van Economische Zaken het bedrijfsleven maximaal behulpzaam bij zijn.

Dan leg ik meteen de vinger op een zere plek voor het mkb, namelijk de kredietverstrekking. De haperende kredietverlening is op dit moment een van de grootste nachtmerries van het bedrijfsleven. Daar moeten de minister en de staatssecretaris iets aan doen, want: mkb weg, banen weg. Vorige maand nog verschenen allerlei schrijnende verhalen in De Telegraaf over kredietlijnen die niet worden verlengd of zelfs worden ingetrokken. De strekking was dat ondernemers met de rug tegen de muur staan en banken niet behulpzaam zijn met het verstrekken van nieuw krediet of het verlengen van bestaand krediet. Ondernemers, ook die met gezonde bedrijven, komen daardoor in zeer grote problemen. Ik geef twee citaten uit het artikel: "Als de banken zo doorgaan, blijft er geen midden- en kleinbedrijf meer over!" en "De banken gedragen zich als op hol geslagen incassobureaus."

De heer **Graus** (PVV): Mogelijk heb ik het niet goed verstaan, maar hoorde ik iemand van de PvdA-fractie, die de koopzondagen wil terugbrengen, zeggen "mkb weg, banen weg"?

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ja.

De heer **Graus** (PVV): Nou ...

De **voorzitter**: Mevrouw Smeets vervolgt haar betoog.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): In zijn algemeenheid blijkt niet alleen de kredietverstrekking te haperen, maar ook het EZ-instrumentarium dat de kredietverstrekking zou moeten bevorderen. Van het BBMKB en de Groeifaciliteit wordt in 2009 minder gebruik gemaakt in plaats van meer, zoals de bedoeling was. Zowel bij de banken als bij EZ lijkt in ieder geval, tot afgelopen maandag, een gevoel van urgentie geheel afwezig te zijn. Echter, de gemeenschappelijke verklaring heeft toch voor een groot deel het karakter van een intentieverklaring. En dat nadat al een jaar geleden de problemen bij de kredietverstrekking geconstateerd zijn. Waarom wordt in de verklaring slechts gepleit voor een verruiming van de Garantie Ondernemingsfinanciering voor bepaalde soorten herfinanciering en niet voor alle soorten herfinanciering? Hoe staat het met de institutionele beleggers in de Nederlandse economie?

Problemen bij de uitvoering van overheidsgarantieregelingen lijken te zijn lange doorlooptijden, onder meer bij SenterNovem, ingewikkelde documentatie en onbekendheid onder de ondernemers en onder de accountmanagers van de banken zelf. Wat betreft de doorlooptijden, is er toch iets vreemds aan de hand. Volgens de minister is de doorlooptijd bij SenterNovem drie dagen tot twee weken. Ik kan haar verzekeren dat mijn fractie heel andere termijnen bereiken. Graag een reactie van de minister. Daarnaast zou de PvdA-fractie graag zien dat de niet benutte BBMKB-middelen van 2009 worden toegevoegd aan die van 2010. Graag een reactie.

De PvdA-fractie is blij dat de KredietDesk nu eindelijk van start gaat. De KredietDesk zal meer zicht bieden op wat de aard en de omvang zijn van de problemen die zich in de praktijk voordoen bij het verstrekken van leningen van banken aan bedrijven. Maar volgens de PvdA-fractie moet er meer gebeuren; dit is te mager. Waarop is de minister nu concreet afrekenbaar als het gaat om deze grote nachtmerrie van mkb'ers die dag en nacht in de weer zijn? Voor de PvdA-fractie is het nu of nooit. Er moet een aanjager komen. Zij pleit voor een taskforce kredietverstrekking, met een aansprekend boegbeeld, dus geen anonieme ambtenaar.

Laten we even terugdenken aan de Taskforce Jeugdwerkloosheid. Het boegbeeld van toen, Hans de Boer, heeft daarmee veel en goed werk verricht. Die formule willen wij nu toepassen op de kredietverlening: een team van deskundigen met een boegbeeld waar niemand omheen kan. Dat team bestaat uit mensen die heel veel verstand hebben van kredietverlening – die moeten niet zo moeilijk te vinden zijn – en mensen die veel verstand hebben van het ondernemen binnen het midden- en kleinbedrijf. Is de minister bereid om op korte termijn een dergelijke taskforce in te stellen? Dit is een zwaar punt voor de PvdA-fractie. Ik overweeg ook een motie op dit punt. Ik krijg graag een uitgebreide reactie, ook op de gesignaleerde knelpunten.

De PvdA-fractie is er vast van overtuigd dat we schouder aan schouder met de regio moeten optrekken. Samen staan we sterker met de regio. De PvdA-fractie wil dat de vier Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen een actievere rol gaan spelen bij de bestrijding van de economische crisis en de krediet- en kapitaalverstrekking. Samen met mevrouw Blanksma van het CDA heb ik eind juni hiertoe een motie ingediend. Die motie is aangenomen, maar hoe staat het nu met de verdere uitwerking ervan?

Ik zei aan het begin van mijn betoog al dat het ministerie van EZ het bedrijfsleven maximaal behulpzaam moet zijn, maar mijn fractie verwacht dat ook van andere departementen. Zeer verontrust is mijn fractie over de geluiden van onder andere het bedrijf Scania. Dat heeft er echt alles aan gedaan om een gedeelte van zijn personeel bij Defensie te detacheren, maar dat is niet gelukt. Scania heeft zelfs de handdoek in de ring geworpen. Graag hoor ik of de minister het met de PvdA eens is dat Defensie veel meer energie moet steken in de samenwerking met het bedrijfsleven, als het gaat om detachering. Ook dit soort hulp van de overheid is bij het bedrijfsleven meer dan welkom.

Succesvol werken aan de toekomst betekent investeren in de economische motor. Dat investeren moet samen met de regio en de lokale overheid. Welke programma's bieden het beste antwoord op de maatschappelijke vraagstukken van nu en in de toekomst? Graag hoor ik van de minister of Pieken in de Delta nog steeds goed resultaat oplevert. Hoe werkt op dit moment de BSRI-regeling? Mijn fractie maakt zich zorgen over het BSRI-budget van 2010, de minister daarentegen niet. Dat bevreemdt ons, want alleen al in het noorden van het land zitten elf projecten in de pijplijn. Er zijn geruchten dat de BSRI-regeling na 2010 helemaal stopt. Klopt dat? Graag een reactie.

Smeets

Gemeenten en provincies hebben diverse plannen voor de uitvoering van allerlei werkzaamheden en zij hebben daarvoor 2 mld. beschikbaar. Daarmee kunnen zij de lokale economie op dit moment een belangrijke impuls geven. Maar wat blijkt? Het geld kan niet altijd uitgegeven worden. Een voorbeeld: de provincie Limburg heeft al geruime tijd 20 mln. op de plank liggen. Zij heeft vele malen bij EZ aangeklopt om samen te zoeken naar een oplossing om dit geld uit te zetten voor onder andere mkb-bedrijven, maar het provincieplan komt maar niet ten uitvoer. De "paarse krokodil" bijt tot in Maastricht. Onze fractievoorzitter heeft gepleit voor een Jan Schaeferachtige aanjager die samen met een projectteam de lokale overheden onmiddellijk kan begeleiden bij aanbestedingsprocessen. Is er inmiddels een oliemannetje met een zweep aangewezen die de leiding neemt?

Van de staatssecretaris zou ik graag horen of de aanpak van de wijkeconomie naar wens blijft verlopen. Recente berichten zijn hoopgevend. Onderzoek van het EIM toont aan dat het lokaal ondernemerschap in de wijken stevig groeit. Veiligheid van winkelstraten blijft voor de PvdA een belangrijk onderwerp. Gebleken is dat de ingestelde regeling Veiligheid kleine bedrijven prima verloopt; er is veel vraag naar. Graag hoor ik van de staatssecretaris of hij iedere vraag kan bedienen, ook in 2010. Ook horen wij graag de stand van zaken van de bedrijfsinvesteringszones.

Ik stap over naar een volgend thema: alle talenten benutten, slimmer werken loont. Bij bedrijven die iets aan slimmer werken doen, ofwel sociale innovatie een warm hart toedragen, ligt de productiviteitsstijging negen procentpunt hoger. Voor mkb-bedrijven is er een wereld te winnen, want 60% van die mkb-bedrijven heeft daar nog geen actie op ondernomen. Het departement van Economische Zaken lijkt vooral te focussen op technologische innovatie en minder op sociale. Dat is jammer, want met sociale innovatie is veel winst te behalen. Sociale innovatie leidt in het algemeen tot hogere arbeidsproductiviteit, het benutten van alle talenten, maar het kan ook tot hogere arbeidstevredenheid leiden. En niet onbelangrijk, het kan er ook toe bijdragen dat oudere werknemers langer aan de slag kunnen blijven. Ook daarbij moet het departement van EZ behulpzaam zijn.

De innovatievouchers zijn ook beschikbaar voor sociale innovatie. Is het denkbaar dat er speciale vouchers komen? Geeft dat een extra impuls?

Zoals ik reeds in mijn inleiding verwoordde, is de PvdA content met de inzet op kennis en economie, maar het kan altijd een tandje beter. Wij hebben er veel vragen en opmerkingen over, maar dat doen wij in ons AO van 17 november.

Dan maak ik de overstap naar het internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het kabinet toont op dit terrein duidelijke ambitie en dat wordt door onze fractie gewaardeerd. Voor beursgenoteerde bedrijven gelden inmiddels regels, vastgelegd in de code-Tabaksblat, voor rapportage over maatschappelijk verantwoord ondernemen. De SER is een waardevol initiatief gestart op het gebied van internationale ketenverantwoordelijkheid. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is een vast onderdeel van handelsmissies geworden. Ik heb twee vragen over de praktische uitwerking van deze ambities.

Bedrijven die aan handelsmissies deelnemen, worden geïnformeerd over problemen op dit terrein in het gastland. Maar hoe ver strekt die informatie? Worden bedrijven ook in het land zelf geconfronteerd met kritische vakbonden en mensenrechtenvertegenwoordigers?

Is een nadeel bij alle voordelen van de toegenomen aandacht voor mvo niet dat er een ongelooflijke veelheid is aan codes, initiatieven en verklaringen? Dan krijg je natuurlijk weer een heel erge codedruk. Is op den duur niet een overzichtelijke wettelijke mvo-code te prefereren?

Voorzitter. Gezien de tijd, kom ik op het laatste thema van duurzaam werken en duurzame energie. Om een schone en zuinige energievoorziening voor de toekomst veilig te stellen, komt er voor de SDE-regeling een ruimere en robuustere financiering door een opslag op het elektriciteitstarief. De uitvoering hiervan gaat echter niet snel genoeg en dit baart de PvdA-fractie zorgen. Onze doelstellingen moeten gehaald worden. In dit verband wil ik ook nog wijzen op het prachtige initiatief van de groene gashub in het Noorden. Dat is de echte gasrotonde van de komende eeuw, een groene gasrotonde. Maar om de toekomst waar te maken, moet de minister het komend jaar wel enige flexibiliteit inbouwen in de SDE-regeling. Kan de minister toezeggen dat deze groene gasrotonde een plek krijgt in de SDE-regeling voor 2010?

Daarnaast zijn er nog dossiers die nu echt voorrang moeten krijgen. De OPAC, de opslagfaciliteit voor stroom door middel van het oppompen van water, zou eventueel in Limburg worden geplaatst. Waar blijft het onderzoek dat KEMA hiernaar zou doen? Dit duurt ook al enige tijd.

Ik kom op de ambities van dit kabinet als het gaat om elektrisch rijden. Mijn fractie is daar natuurlijk blij mee. In dit verband hebben wij een heel concrete vraag aan de minister. De RWTH in Aken – de universiteit – ziet kansen om een elektrische auto te ontwikkelen met behulp van de industriële infrastructuur in Limburg. We weten dat daar een heel belangrijke autofabriek staat, NedCar. Ziet de minister mogelijkheden om hieraan een bijdrage te leveren?

Ik zou nog veel onderwerpen willen bespreken, maar helaas is de tijd beperkt. Zo kom ik niet toe aan een belangrijk dossier voor het bedrijfsleven, de regeldrukagenda van dit kabinet. Die is ontzettend belangrijk, maar ik bespreek die graag bij de voortgangsrapportage Regeldruk voor bedrijven.

Voorzitter. Ik wens beide bewindspersonen heel veel succes. Dit kabinet doet volgens de een te veel en volgens de ander te weinig. Wij zetten de schouders eronder en we gaan samen aan de slag.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): In juni 2007 heeft de fractie van de PvdA een motie van mijn fractievoorzitter Femke Halsema gesteund, waarin zij de minister van Economische Zaken opriep om in 2008 voorstellen te doen voor een verplicht aandeel duurzame energie, te leveren door de energiebedrijven. Die motie is geparkeerd door het bekende onderzoek. Dat is er nu en het CPB heeft ernaar gekeken: tip top in orde. Een verplicht aandeel duurzaam is mogelijk, zelfs alleen in Nederland. Het werkt. Is de PvdA bereid om GroenLinks in dit debat te steunen om deze minister te houden aan uitvoering van deze motie van Femke Halsema?

Mevrouw **Smeets** (PvdA): In het voorjaar bespreken wij de evaluatie Schoon en Zuinig. Daarbij komen dit soort zaken aan bod. De heer Vendrik weet dat zeker onze woordvoerder de heer Samsom zeer welwillend tegenover goede ideeën staat en dat wij dit zeker nog eens samen met GroenLinks zullen bekijken.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Daar laat ik het nu natuurlijk niet bij zitten. Twee jaar geleden heeft de PvdA al voor deze motie gestemd. Het was toen urgent en dan is het nu nog urgenter.

Ik heb nog een andere vraag en wel over de kredietverlening. Begrijp ik het nu goed dat de PvdA hier zegt, de geschiedenis van de kredietcrisis overziend, dat deze minister van Economische Zaken de ontoereikende kredietverlening aan het bedrijfsleven nooit heeft geagendeerd? Ik kan me van alles voorstellen bij kritiek op het politieke programma van deze minister, maar niet dat zij dit niet heeft geagendeerd. Ik herinner me wel PvdA-minister Bos die in de debatten die ik het afgelopen jaar met hem gevoerd heb voortdurend zei er nog geen indicatie van te hebben dat de kredietverlening schade oploopt, dat dit nog niet terug is te zien in de cijfers. Is het nu echt de mening van de PvdA-fractie dat deze minister, de minister van Economische Zaken niet zichtbaar is geweest? Zouden we het dan niet minister Bos iets meer kwalijk moeten nemen, dat hij als PvdA-minister van Financiën misschien te laat heeft ingezien dat er wel degelijk iets geks aan de hand was met de kredietverlening, ondanks de cijfers van De Nederlandsche Bank? Zouden we hem niet moeten vragen om een zeer snelle en indringende analyse van de oorzaken van die hapering van de kredietverlening? Zouden we hem niet moeten vragen of banken niet te voorzichtig zijn geweest, omdat ze allemaal hun balansen moeten afslanken door de kredietcrisis? En zo voort, en zo voort: zullen we die boodschap misschien bij de heer Bos neerleggen namens de PvdA-fractie, mevrouw Smeets?

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Voorzitter. U gaat over de orde, maar dit waren verschillende vragen. Ik begrijp dat ik daardoor meerdere mogelijkheden heb gekregen en dat is mooi. Daar maak ik graag gebruik van.

Ik wil nog even ingaan op de motie. Ik laat me hier natuurlijk niet zeggen dat de PvdA niet ongelooflijk hard trekt aan die doelstellingen om in 2020 toch echt te komen tot dat wat we hebben afgesproken. Mijnheer Vendrik, dat kunt u niet menen. Onze woordvoerder is met een tienpuntenplan gekomen om straks in 2010 in ieder geval ideeën te hebben. Laat niet gezegd worden dat de PvdA er niets aan doet.

Wat de kredietverstrekking betreft, legt de heer Vendrik mij woorden in de mond. Ik denk dat hij mij verwart met iemand anders. Ik heb niet gezegd dat deze minister niets heeft gedaan. Ik heb gezegd dat ik erg blij ben met datgene wat het kabinet doet. En dan ben ik echt voor ondernemers. VNO-NCW en MKB-Nederland zijn er ook over te spreken. Maar er zijn altijd punten ter verbetering. Een belangrijk punt ter verbetering is die kredietverstrekking. Daar spreek ik de minister van Economische Zaken op aan. Het gaat om de garantiestellingen. Zo simpel is het.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik kom terug op die motie over een verplicht aandeel duurzaam. D66 is daar ook groot voorstander van. Waarom? Omdat dat blijkt het best te werken, juist voor het bedrijfsleven. Dan heeft het gewoon zekerheid, dan weet het waar het aan toe is. Wij herinneren ons nog wel de brief van een paar jaar geleden vanuit het bedrijfsleven. Grote CEO's wilden helderheid van de overheid. Men wilde weten waar men aan toe was. Zonder de overheid kon men het niet. Volgend jaar wordt Schoon en Zuinig geëvalueerd. Er ligt een heel duidelijke uitspraak van de Stichting Natuur en Milieu, die dit het beste instrument vindt. Wil mevrouw Smeets met de mede-indieners van de motie afspreken dat voor halverwege volgend jaar er zoiets concreets ligt als een afspraak met het kabinet dat deze variant het gaat worden?

Mevrouw **Smeets** (PvdA): De moties die nog deze kant op komen, bekijk ik met interesse. Ik weet dat u er vaker met onze energiewoordvoerder over in debat bent geweest. Hij heeft mij ook verteld dat hij op zichzelf sympathiek tegenover het idee staat, maar dat er ook haken en ogen aan zitten. In eerste instantie ben ik dus niet direct enthousiast, vanwege die haken en ogen. Uiteindelijk gaat het om die 20% in 2020. Daar vinden wij elkaar zeker.

De heer **Van der Ham** (D66): Dat is een beetje een flauw antwoord. Wij zijn nu over de helft van deze kabinetsperiode en wij kunnen constateren dat een aantal doelstellingen van het kabinet niet "op streef" liggen. Dan kunnen wij toch met elkaar zeggen dat er een tandje bij moet? Ik vind uw verwijzing naar volgend jaar erg mager. Ik weet wel dat de heer Samsom eerste woordvoerder is, maar als wij hier de minister en staatssecretaris afrekenen op het gevoerde beleid en bekijken of het voorgestelde beleid voor volgend jaar wel voldoende is, dan moet u wel een steviger verhaal houden.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik vind het jammer dat de heer Van der Ham dit constateert. Ik heb erop gewezen dat juist de PvdA zoveel waarde hecht aan de doelstellingen die wij samen met het kabinet hebben gesteld. De PvdA is met een tienpuntenplan gekomen. Ik heb de heer Van der Ham geen tienpuntenplan zien indienen. Dat betekent dat hij niet kan vertellen dat wij maar met de handen op de rug moeten blijven kijken of wij het wel of niet halen. Dat heeft er niets mee te maken of wij het nu hier of volgend jaar bij de evaluatie staan te verdedigen. De heer Van der Ham zal zien dat wij er met zijn allen aan trekken en dat wij het gaan halen.

De heer **Van der Ham** (D66): Stel dat wij dat ene punt zouden doen. Stel dat wij energiebedrijven gewoon zouden verplichten om binnen een paar jaar tot schone energie te komen. Stel dat wij dat gewoon in de wet zouden vastleggen. Dan laten wij het de industrie lekker zelf bedenken hoe zij dat gaat invullen. Wij hebben tegenbegrotingen ingediend, wij hebben allerlei andere voorstellen gedaan, dus daarmee komt mevrouw Smeets niet weg. Ik vind het erg zwak dat zij niet harder is tegen de minister en tegen haar eigen minister Cramer als het gaat om het halen van dit soort doelstellingen, waarbij wij gewoon niet "op streef" liggen.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Ik heb de heer Van der Ham al gemeld dat wij sympathiek tegenover het idee staan,

maar dat wij er nog veel haken en ogen aan zien. Dat weerhoudt ons ervan om zomaar met hem mee te gaan.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Mevrouw Smeets heeft haar grote zorgen uitgesproken over de gebrekkige kredietverstrekking aan het bedrijfsleven. Zij noemt dat zelfs hét punt waarmee deze bewindslieden zich op dit moment moeten bemoeien. Zij noemt drie redenen waarom de garantieregelingen niet werken: de doorloopsnelheid bij SenterNovem, de ingewikkeldheid en de onbekendheid. Ik hoor haar niet noemen dat de eigen kapitaalspositie van de banken ook wel eens een heel groot knelpunt zou kunnen zijn. Wat wil de PvdA daaraan doen als blijkt – ik verwacht namelijk dat de heer Vendrik een motie indient waarin wordt gevraagd of wordt doorberekend hoe het allemaal zo is gekomen – dat de kapitaalsratio's van de banken de grootste boosdoener zijn voor het niet verstrekken van die kredieten?

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Je moet nooit als-danvragen stellen en daar ook nooit op antwoorden. Wij moeten er alles aan doen om die garantiestellingen vlot te trekken. Het kabinet heeft niet voor niets op een goede manier die garantiestellingen uitgebreid, waar wij blij mee zijn. Mijn fractie wil gewoon dat dat gaat werken.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Dat klinkt een beetje als iemand die bij een lijk staat en zegt: hij moet weer gaan ademen! Het is gewoon een dood paard. Wij constateren dat nu al een jaar met zijn allen, en ondernemers schrijven er brieven over. U hebt het hier over ondernemers die de minister van EZ op handen dragen omdat ze zo blij zijn met wat deze allemaal voor hen doet. Nou, ik spreek ze niet, en ik lees het ook niet in de brieven van de belangenverenigingen die ik ontvang, en u ook niet. We hebben met zijn tweeën bij de bijeenkomst met MKB-Nederland in de Oude Zaal gezeten, het was niets dan ellende. Wat bent u bereid om te gaan doen? De kapitaalsratio's van de banken zijn slecht. Dat is een van de redenen waarom ze geen krediet verstrekken. Wat gaat de Partij van de Arbeid daaraan doen?

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Jammer dat u niet goed naar mijn betoog hebt geluisterd. Ik hecht erg veel waarde aan de Taskforce kredietverstrekking. Die mag niet bureaucratisch gaan werken, nee, gewoon hands on, en aanpakken die handel. U bent gekomen met een initiatief op dit punt, omdat u totaal geen geloof meer hebt in de garantiestellingen. De Partij van de Arbeid heeft dat wel. Ik blijf erbij dat ik daarop in wil zetten. Dat gaat functioneren.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP): Ik vrees dat ik mevrouw Smeets, is het niet volgende week dan misschien toch volgende maand of anders volgend jaar ervan zal weten te overtuigen dat het niet heeft gewerkt. Ik ben erg benieuwd welk kopstuk van de PvdA dan als voorzitter van die taskforce mag gaan fungeren.

Mevrouw **Smeets** (PvdA): Jammer dat deze laatste opmerking wordt gemaakt. Ik heb helemaal geen namen genoemd, sterker nog, ik noemde het voorbeeld van een niet-PvdA-kopstuk.

□

De heer **Graus** (PVV): Voorzitter. Het is te zien dat collega Gesthuizen ooit op ballet heeft gezeten, gelet op de vertoning die ze zojuist gaf!

Leerlingen worden soms onderwijzer. Zo stond onze minister van EZ ook zelf voor de klas, in ons eigen mooie Limburgse landschap. Maar enkele leerlingen worden zelfs minister, en ministers worden in het huidige Nederland leerlingen van het Europese klasje. Mevrouw Van der Hoeven is een van de beste kindjes van deze Brusselse eliteklas. Qua rapportcijfer staat ze nipt op de tweede plaats, achter haar Zeeuwse vriendje JP. Die gaat namelijk alleen voor tienen. Ik noem enkele rapportcijfers. Overbodige subsidieregelingen invoeren: een negen. Onzinnige duurzaamheidsstudies: een negen. Achterhaalde innovatie: een negen. Ondersteuning ongelijk Europees speelveld: een tien. Leer der verhoging van de lastendruk, wet- en regelgeving: een tien. Fiscale ongelijkheidstechnologie: een negen. Laten we er maar om lachen in deze politieke arena, maar het lachen zal de minister vergaan zodra ze haar rapportcijfers krijgt van onze Nederlandse burgers en bedrijven. Vanuit Nederland zal deze minister een rapport ontvangen dat te veel onvoldoendes bevat om haar over te laten gaan. Sterker nog: er zal haar worden geadviseerd om niet eens te blijven zitten, maar de school per direct te verlaten. Dat heet schorsing. De minister van EZ laat ook in 2010 het door de EU opgelegde Schoon en Zuinig prevaleren boven concrete oplossingen voor de zware crisis waarin wij verkeren, en boven de belangen van onze Nederlandse burgers en bedrijven. Wat doen mevrouw de minister en mijnheer de staatssecretaris eigenlijk voor de Nederlandse burgers en bedrijven?

Wij bevinden ons in een van de zwaarste crises ooit en wij wachten op de volgende crisis. Mogelijk is dat de energiecrisis, welke ik al een paar keer voorspeld heb. Hardwerkende ondernemers wordt het werken onmogelijk gemaakt door verstikkende wet- en regelgeving vanuit de Europese Unie. De nationale overheid en de lagere overheden leggen zware lasten en belastingen op. Aan terrorisme en piraterij wordt niets gedaan. Ik kom daarop dadelijk terug.

Als extra slag in de nek wil de regering het aantal koopzondagen terugdraaien. Wij hebben in onze tegenbegroting met het grootste gemak 0,7 mld. aan overbodige subsidieregelingen kunnen ombuigen. Iedereen die daarover vragen heeft doet er goed aan onze tegenbegroting te lezen. Subsidieverslindende, niet constant energieleverende, weersafhankelijke windenergie krijgt voorrang boven de vergunningverlening voor de bouw van een kerncentrale, terwijl juist kernenergie kan zorgen voor betaalbaarheid, leveringszekerheid van energie en onafhankelijkheid van politiek onbetrouwbare landen, waarvan wij nu onze warmte-energie moeten inkopen. Onze minister heeft de betaalbaarheid en leveringszekerheid van een primaire levensbehoefte als warmte-energie in gevaar gebracht door onze energiebedrijven in Nederlandse en buitenlandse handen te geven. Twee energiebedrijven zijn groot geworden doordat zij jarenlang de Nederlandse consumenten en afnemers hebben uitgeknepen en uitgeperst met exorbitant hoge energierekeningen. Onlangs werden zij te koop aangeboden en verkocht om de door de linkse hobby's ontstane begrotingsgaten hier en daar te dichten. Dat is korteter-mijnpolitiek op het niveau van een poffertje.

Graus

Ook in 2010 gaat de regering weer miljoenen uitgeven aan verduurzamings- en innovatiesubsidies, terwijl dit tot de verantwoordelijkheid van het vrije ondernemerschap zou moeten behoren. Het ministerie van Economische Zaken dient zich ten tijde van deze ernstige crisis bezig te houden met de opbouw van onze economie en het creëren van een gelijk speelveld, in plaats van honderden miljoenen gemeenschapsgeld te verkwanselen en lastenverzwaring voor onze burgers en bedrijven ten behoeve van onzinnige klimaatpaniek, milieuhysterie en energie-investeringsaftrek. Ondertussen verliezen wij onze bedrijven en multinationals aan het buitenland door een ongelijk speelveld, fiscale ongelijkheid – dat wil ik er ook bij noemen – en overmatige bureaucratie, wet- en regelgeving. Indien wij onze PVV-begroting de vrije loop laten, dan blijft er van het gehele ministerie niet meer over dan een bezigheidstherapiecentrum voor overbodige ambtenaren onder leiding van een onderwijzeres uit Meerssen. Als de minister goed had opgelet tijdens de bijlessen van de PVV in de afgelopen jaren, dan had zij ook in Nederland dikke voldoendes kunnen halen. Ik spreek de staatssecretaris er ook op aan. Wij hebben meerdere malen gevraagd om stopzetting van de innovatiesubsidies, om belastingverlaging en lastenverlichting, en dan niet met 25%. Ik heb die discussie met de heer Ten Hoopen gevoerd; het moet 50% zijn. Zo moet het gaan: één regel erbij, twee ervan af. Wij hebben de oplossing gegeven. Als het kabinet komt met 25%, dan is er 50% uit te halen.

Bevorder het functioneren van de economie en markten door het wegnemen van EU-belemmeringen, het verminderen van wet- en regelgeving en het genereren van innovatie door bedrijven zelf door het wegvallen van de zojuist genoemde obstakels. Versnel de bouwvergunning voor Delta, zodat men uiterlijk in 2018 een nieuwe kerncentrale kan openen. Wij hebben die echt heel snel nodig. Liefst hebben wij meerdere kerncentrales, maar de tweede moet er uiterlijk in 2018 staan, waarbij wij natuurlijk het liefste willen dat 51% in handen blijft van de Nederlandse overheid. De rest moet in handen komen van Delta. Verder willen wij dat er vorm wordt gegeven aan haalbaar-, betaalbaar- en betrouwbaarheid. Onafhankelijkheid in plaats van duurzaamheid. Ik krijg al diarree van het woord zelf: duurzaamheid. Wij behoren dat met name in deze tijd van crisis te doen. Handen af van onze consumentenrechten, onder druk van de Europese Commissie. Wij willen nationale wetgeving. Er was niets mis met de wetgeving die wij hadden en wij willen geen Europese bemoeienissen met onze consumenten en een verslechtering door het gelijke speelveld. Wij willen een einde maken aan belangenverstrengeling, graaicultuur en buitensporige salarissen. Laten wij gaan naar vrijwillige bedrijfsclusters, in plaats van verplichte lidmaatschappen van allerlei product- en bedrijfsschappen, waarbij een kleine elite met verschillende petten op de dienst uitmaakt. Voor de rest willen wij ook een onbeperkt aantal koopzondagen. Wij hebben het er gisteren over gehad; ik geloof dat wij hier tot bijna middernacht hebben gestaan. Op dit moment worden onwelwillende mensen beloond met een uitkering en verwelkomingscursussen, terwijl onze eigen bedrijven en consumenten letterlijk de grens over worden gejaagd. Dat kan niet.

Vervolgens willen wij een sociaal plan. Wij hebben gewaarschuwd voor de liberalisering van de postmarkt. Daarbij ben ik altijd gelijk opgetrokken met de SP. Wij hebben alleen gezegd dat de overheid subsidiair moet ingrijpen zodra er gevaar komt voor de postbodes. Eerst moeten de bedrijven er zelf uit kunnen komen. De regering, en met name de staatssecretaris van Economische Zaken, heeft de volledige liberalisering van de postmarkt erdoorheen gedrukt in een ongelijk speelveld. Nu komen tienduizenden postbodes zwaar in de knel te zitten. Wij hebben daarvoor gewaarschuwd. Als er niet wordt ingegrepen, moet de overheid zich ermee gaan bemoeien. Ik wil graag horen met welk sociaal plan de regering gaat komen voor de postbodes van TNT die de dupe zijn en worden van de volledige liberalisering.

Voorts willen wij – dit is een heel belangrijk punt en iedereen die Opsporing Verzocht kijkt, kan het weten – een harde aanpak van winkelcriminaliteit. Jaarlijks is de materiële schade 1 mld. en dan is er nog de immateriële schade! Wij willen zwaardere gevangenisstraffen. Onder de winkelcriminelen zitten veel Marokkaanse mkb-terroristen, Antilliaanse straatpiraten en de laatste tijd ook steeds meer Oostblokgespuis. Die hardere aanpak moet ertoe leiden dat dit tuig minder zendtijd behoeft tijdens de mede door het mkb en andere gedupeerden gefinancierde programma Opsporing Verzocht. Ik krijg hierop graag een reactie van de minister en van haar vaste sidekick, de staatssecretaris.

Onze burgers en bedrijven worden niet gehoord door deze regering. De Partij voor de Vrijheid hoort hen wel en ook hun noodkreten. Onze Nederlandse democratie zal zegevieren. Wat de Partij voor de Vrijheid betreft, gebeurt dat liever vandaag dan morgen. Ik heb gesproken.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): De heer Graus zegt dat de overheid moet ingrijpen door middel van een sociaal plan voor de postbodes van TNT. Vindt hij dat de overheid bepaalde groepen, die geconfronteerd worden met werkloosheid, in een uitzonderingspositie moet plaatsen?

De heer **Graus** (PVV): Ik zal kort samenvatten wat ik bedoel. De regering ging volledig liberaliseren in een ongelijk speelveld. Dan kun je wachten op wat er gaat gebeuren, want dan gaan er koppen rollen. Postbodes zijn goede, hardwerkende mensen waar wij nooit last van hebben gehad. Zij moeten dan ook beschermd worden. Wij hebben gezegd dat het primair geen functie van de overheid is om zich ermee te bemoeien. Dat heb ik gezegd, dat waren mijn woorden. Maar omdat de staatssecretaris de liberalisering heeft doorgedrukt in een ongelijk speelveld, terwijl ik had verwacht dat hij dat niet zou doen, hebben wij gezegd dat er ingegrepen moet worden als het mis gaat. Er is nu in een ongelijk speelveld geliberaliseerd. TNT is de grootste particuliere werkgever in Nederland. Er werken zo'n 60.000 mensen, waarvan velen postbode zijn. Die mensen komen zwaar in de problemen te zitten. Dat zijn mensen uit onze achterban. Wij vertegenwoordigen die postbodes hier. Ik kom voor ze op. Ik heb ook gezegd dat als het fout zou gaan, de regering met een sociaal plan zou moeten komen. Zij heeft namelijk met een betonplaat, niet met een plankje, voor het hoofd in een ongelijk speelveld die liberalisering erdoor gedrukt. Ik heb daar meermalen voor gewaarschuwd. Wij gaan daarom nu deze lijn inzetten.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): De heer Graus

geeft geen antwoord op mijn vraag. Als het erom gaat een bepaalde doelgroep in een uitzonderingspositie te plaatsen, is er sprake van ongelijke behandeling. Er zijn zo veel mensen die op dit moment door allerlei oorzaken, ongelijk speelveld en dergelijke, op straat komen te staan. Is het de bedoeling dat de overheid een bepaalde doelgroep in een uitzonderingspositie gaat plaatsen? Op dit moment zijn er nog mogelijkheden voor bijvoorbeeld de WW of deeltijd-WW. Wat wilt u nu precies?

De heer **Graus** (PVV): Ik wil dat de regering – niet ik, als Kamerlid – die ik meermalen gewaarschuwd heb, met een sociaal plan komt voor die mogelijk tienduizenden postbodes die door de liberalisering in een ongelijk speelveld op straat komen te staan. Dat is geen uitzonderingspositie, want wij hebben er van tevoren voor gewaarschuwd. De regering moet dan ook maar zelf op de blaren zitten en zelf met oplossingen komen. Zij kan niet zomaar wat doen als slechte bestuurder en dat ik dat dan als Kamerlid uit moet gaan dokteren. Ik leg dat dus netjes bij de regering neer. Het is mijn taak om op te komen voor de postbodes. De regering moet de verantwoording pakken.

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Gisteren bij het debat over de winkeltijden heeft de heer Graus gezegd dat kleine ondernemers die in de problemen komen, dat gewoon moeten accepteren als zijnde ondernemersrisico's. Is hier ook geen sprake van ondernemersrisico?

De heer **Graus** (PVV): Ik heb dat niet letterlijk zo gezegd. Het raakt echter wel een kern. Ik ben zelf ook een ondernemer, een zzp'er geweest. Daar zitten bepaalde risico's aan vast. Ik heb toen ik zzp'er was, ook vaak gedacht: was ik maar in loondienst gebleven. Dat heeft namelijk voordelen, maar het heeft ook voordelen om zzp'er te zijn, want dan heb je vrijheid. Die vrijheid van ondernemerschap brengt echter ook bepaalde risico's met zich mee. Dat is het nadeel van het zijn van een zzp'er. Er zijn zzp'ers die zeggen dat ze op maandag en dinsdag niets zullen doen, maar dat hun winkel op zondag open gaat. Zij pakken dan toch de meerwinst op zondag, die hoger is dan de winst op maandag en dinsdag samen. Er zijn ook ondernemers die zeggen dat ze mee moeten, maar het niet kunnen volhouden. Zij trekken het niet meer. Deze mensen kunnen beter in loondienst gaan. Een echte ondernemer blijft namelijk een ondernemer; die gaat ervoor. Zulke ondernemers zijn ook bereid om meer dan vijf dagen in de week te werken. Of niet, maar dat moeten ze zelf weten. Dat is hun eigen keuze.

□

Mevrouw **Ortega-Martijn** (ChristenUnie): Voorzitter. De Nederlandse economie zit in zwaar weer. In het kader van het stimuleren van de economie heeft het kabinet een aantal maatregelen genomen. Als ik met mkb-ondernemers spreek, krijg ik te horen dat de maatregelen van de overheid zich vaak richten op grote ondernemingen. De regelingen zijn soms lastig uitvoerbaar voor zelfstandige ondernemers. Heeft de minister deze signalen ook ontvangen? Wat gaat zij daaraan doen?

Verder is de voorzichtige opstelling van de banken nog een groot probleem voor mkb'ers. In maart spraken de banken hun commitment uit om het BBMKB en de Garantie Ondernemingsfinanciering echt te gaan gebruiken. De minister heeft recent voor een verdriedubbeling van bankgaranties gezorgd. VNO-NCW en MKB-Nederland zeggen echter dat de mismatch tussen bedrijfsleven en banken niet verdwijnt. Hoe wil de minister die mismatch wegnemen? Banken zijn ook aangesproken op het eenzijdig opzeggen of aanpassen van kredietovereenkomsten. Ik hoor nog steeds van bedrijven dat dit plaatsvindt. Hebben de banken het eerdere signaal van het kabinet dan niet begrepen? Graag zou ik hierop een reactie ontvangen.

Al zijn de economische weerberichten voor de korte termijn somber, toch is het van ongekend belang om te blijven investeren in kennis en innovatie, juist op terreinen waarop Nederland koploper is. In het herfstreces ben ik op bezoek geweest bij bedrijven in het Rijnmondgebied die internationaal uitblinken op technologisch gebied. In het Rijnmondgebied helpt het publiek-private platform Kennisinfrastructuur Mainport Rotterdam projecten op te zetten om de broodnodige technici klaar te stomen voor de arbeidsmarkt. Ik heb begrepen dat de KMR tot eind 2010 mandaat heeft, terwijl het platform eigenlijk door de Taskforce Technologie Onderwijs Arbeidsmarkt, de TOA, benoemd is om op te treden als een regionale TOA. Graag wil ik van de minister een stand van zaken over de TOA hebben.

Innoverende ondernemers ervaren dat zij moeilijk of zelden gebruik van stimulerende regelingen kunnen maken. Ik noem drie voorbeelden. Het eerste voorbeeld is de regeling innovatieprestatiecontracten. Deze heeft een verplichting tot samenwerking. Dit vormt een barrière voor bedrijven die aan het begin van het werken aan een potentieel product zelfstandig een haalbaarheidsonderzoek willen doen.

Het tweede voorbeeld is de voorwaarde om samen te werken met een kennisinstelling bij de aanvraag van innovatievouchers. Dit is vreemd als het bedrijf zelf de kennis in huis heeft. Ook hier is dus maatwerk gewenst.

Een derde voorbeeld is een verruiming van de WBSO als crisismaatregel. Deze regeling is bedoeld om research en development te stimuleren. Bij inhuur van personeel kan hier echter geen gebruik van worden gemaakt. Dit is een beperking voor technologische bedrijven, zeker omdat zij met krapte op de arbeidsmarkt te maken hebben. Zzp'ers zijn zelf ook helemaal uitgesloten van de verruiming van de WSBO-aftrek. Waarom mogen zij geen gebruikmaken van deze regeling? Is de minister bereid om te onderzoeken welke knelpunten ondernemers in de technologiebranche ondervinden bij het gebruikmaken van deze stimuleringsregelingen?

De staatssecretaris heeft herhaaldelijk benadrukt dat het bij maatschappelijk verantwoord ondernemen draait om vrijwilligheid zonder vrijblijvendheid. Het niet naleven van fundamentele OESO-richtlijnen blijft helaas vaak zonder gevolgen. De vrijblijvendheid is nog te groot. Dit is een uitgelezen kans voor de regering om eisen te stellen aan overheidssteun, exportkredietverzekeringen en deelname aan handelsmissies. In de internationale keten mag deze eis zich niet beperken tot de eerste toeleverancier. Daarop krijg ik graag een reactie van de staatssecretaris.

De fractie van de ChristenUnie heeft de staatssecretaris er onlangs toe opgeroepen om een lijst met produc-

ten en landen op te stellen waar risico's op kinder- en/of dwangarbeid en schending van mensenrechten aanwezig zijn. Inmiddels zag ik in een persbericht dat de staatssecretaris onze oproep ondersteunt. Hoe gaat hij dit verder invullen?

Ook van banken mag inzet worden gevraagd. Onlangs bleek dat ABN AMRO even geen brood ziet in duurzaamheidsbeleid, omdat de bank eerst zijn financiële zaken op orde wil hebben. Afgelopen zomer gaf minister Bos nog aan dat Nederland zich kan onderscheiden in duurzaam beleggen. Daarnaast wil de staatssecretaris van EZ dat Nederland van duurzaamheidkennis een exportproduct maakt. Feit is echter dat buurlanden ons links en rechts inhalen op deze thema's. Welke regierol ziet de staatssecretaris voor zichzelf en het kabinet?

Dan enkele woorden over de wijkeconomie. Hierbij gaat het om krimp op het platteland. De dorpseconomie is erg kwetsbaar. Op creatieve manier proberen gemeenten het vestigingsklimaat te verbeteren en ondernemers voor de gemeente te behouden. Lokaal vinden initiatieven plaats, bijvoorbeeld door ondernemers voor een symbolisch bedrag grond te laten pachten of winkelruimte onder de marktprijs aan te bieden. De ChristenUniefractie wil dat het ministerie van Economische Zaken ook kleine gemeenten ondersteunt in het behoud van economische bedrijvigheid. Wil de staatssecretaris instrumentarium aanreiken waarmee gemeenten zelf kunnen opkomen voor het behoud van basisvoorzieningen?

Eerder diende ik een motie in voor het inzetten van de ontslagvergoeding voor de start van een eigen onderneming, in het bijzonder het opnemen van de fiscale oudedagsreserve op de balans van de nieuwe onderneming. Het kabinet noemt deze oplossing bewerkelijk en niet nodig. Wat houdt het kabinet tegen om ex-werknemers een goede kans te geven door de ontslagvergoeding als startkapitaal in te zetten? Graag een reactie.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Vendrik van de GroenLinksfractie. Hij heeft een cadeautje meegebracht, zo heb ik begrepen.

□

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Voorzitter. De wereldwijde verandering van het klimaat dreigt veel sneller te gaan dan eerder werd verondersteld. De noodzaak van een razendsnelle vergroening van onze economie en onze energievoorziening staat vast. De Club van Rome bevestigde dat gisteren opnieuw. Onze beschaving staat op het spel en onze welvaart komt in het geding. Snelle vergroening is bovendien de beste economische strategie voor Nederland. In een wereld die schreeuwt om duurzame producten en productieprocessen, moeten wij koploper willen zijn, want groen werkt. Dat is het toekomstbeeld van GroenLinks en dat vraagt om radicale actie, nu. Is de minister dat met ons eens en zo ja, wat gaat zij daarvoor doen? Waarom horen wij haar zo weinig over de allergrootste uitdaging van deze tijd? Graag een reactie.

Dit kabinet wil dat Nederland in 2020 de schoonste en zuinigste economie van Europa is. Minister, hoe staat het daarmee? Het is tijd voor een tussenbalans. Als het kabinet straks in december in Kopenhagen andere landen wil aansporen tot actie, moet het zijn huiswerk hebben gedaan. Het ziet er niet goed uit. Zie het aandeel duurzame energie: wij bungelen onderaan in Europa. Het kabinetsprogramma Schoon en Zuinig haalt de gestelde doelen voor 2020 op geen stukken na. Waar echte Europese koplopers inmiddels al 40% minder CO_2-uitstoot nastreven, haalt dit kabinet niet eens een reductie van 20%. Energiebesparing komt niet boven de doelstelling van 2% en dat blijft de komende jaren zo als wij niet ingrijpen.

Het belastingplan voor 2010 van staatssecretaris De Jager biedt, net als dat van 2009, geen verdere vergroening van de belastingen, iets wat keihard nodig is voor de verduurzaming van de economie. Minister, waarom niet?

Nieuwe kolencentrales verpesten ons klimaat en verdringen straks duurzame energie. Het bedrijfsleven lobbyt ondertussen gewoon door voor gratis emissierechten. Over normen en waarden gesproken! De schoonste en zuinigste economie. Minister, u scoort volgens de GroenLinksfractie een forse onvoldoende. U stelt daarmee de groene banen van de toekomst in de waagschaal en zadelt dit land op met een onbetaalbare schuld. Ik wacht op uw antwoord.

Nederland doet het slecht op het gebied van groene energie. Het is nu ongeveer 3% en volgens het Planbureau voor de Leefomgeving wordt dat 5% tot 15% in 2020. Het kabinet wil 20%. Minister, ook hier gaat het faliekant fout. Kom uit uw stoel en grijp in!

Ik zei al bij interruptie dat in 2007 de Kamer een motie van GroenLinksfractievoorzitter mevrouw Halsema heeft aangenomen om een verplicht aandeel duurzame energie in te voeren. Deze minister heeft de motie met een onderzoek belegd bij het Centraal Planbureau. Eindelijk, in augustus, is dat onderzoek gereedgekomen. De conclusie is: ja, het kan. Een doel van 30% duurzaam is zeker denkbaar, ook in Nederland alleen. Graag een reactie van de minister op dit onderzoek. En een indringend verzoek van mij aan haar: voer de motie-Halsema uit en kom binnenkort met dat wetsvoorstel verplicht aandeel duurzaam. Ik overweeg op dit punt een motie.

GroenLinks wil een systeem om de verduurzaming verder te versnellen, een automatische koppeling tussen opgesteld groen vermogen en de subsidie daarop. Graag een reactie. Ook op dit punt overweeg ik een motie, want het bestaande SDE-systeem is ontoereikend en geeft investeerders te weinig vertrouwen. Wat gaat er eigenlijk met die nieuwe SDE gebeuren? Met de SDE blijft de onzekerheid bestaan. Graag een reactie.

De kolencentrales, daar staan ze. Energie Dialoog Nederland heeft twee weken geleden alarm geslagen. Door nieuwe kolencentrales wordt duurzame energie uit de markt gedrukt en het wetsvoorstel voorrang voor duurzaam van de minister gaat er niet bij helpen. Ik wacht op een reactie van het kabinet op dit punt, toegezegd door de minister-president tijdens het klimaatdebat van twee weken terug over Kopenhagen. Graag een reactie.

Stichting Natuur en Milieu heeft het beeld van een energiemarkt die duurzame energie wegdrukt, middels door onderzoek van CE Delft bevestigd. Door de bouw van vier nieuwe kolencentrales ontstaat er een geweldige overcapaciteit aan stroom die wij slechts gedeeltelijk kunnen exporteren. Dat is geweldig nieuws voor de energie-intensieve industrie die goedkoop voor een dubbeltje op de eerste rang zit, maar het is een ramp

voor iedereen die knokt voor een groene toekomst. Dit voorspelde GroenLinks vorig jaar al bij het debat over het Energierapport met de minister, maar zij greep toen niet in. Minister Cramer heeft inmiddels het licht al wel gezien. Hoe zit het met deze minister? De brief van vanochtend over de kolencentrales schiet niet op. Daarom bied ik de minister zo graag deze oude en zeer ouderwetse kolenkit aan. Laat het de laatste zijn.

Mijn pleidooi – ik hoop dat de minister dat overneemt – is: help kolen zo snel mogelijk de wereld uit, ook in Nederland. Ik pleit daarom voor twee maatregelen. Ten eerste: kom met een uitstootnorm voor alle centrales in Nederland: 350 gr/kWh. Ook in Europa. Het Europese debat op dit punt gaat weer lopen. Ten tweede: voer een kolenbelasting in Nederland in om het prijsvoordeel voor goedkope kolen weg te belasten. Ons initiatiefwetsvoorstel is vrijwel gereed voor plenaire behandeling. Ik reken op steun van het kabinet. Wij hebben namelijk haast. Dat maken de rapporten van Natuur en Milieu en Energie Dialoog Nederland wel duidelijk.

Een kort punt waarover wij later nog komen te spreken: de toekomst van de warmtekrachtkoppeling. Die toekomst staat op het spel. Wij hebben een contra-expertise aangevraagd op de conclusies van de minister. Moet ik uit haar brief concluderen dat zij eigenlijk geen nadere actie onderneemt, terwijl ook dat rapport van CE Delft aangeeft dat met dit beleid van de minister wkk op het spel staat? Het is een belangrijke transitietechnologie.

De begroting van 2010 lezend, constateer ik dat het budget voor groene innovaties nog steeds beperkt is. Dat is wel bizar. Onze toekomst is namelijk groen of ze is niet. De minister-president heeft in 2007 al laten weten het voorstel van GroenLinks voor een radicale vergroening van de innovatiebudgetten interessant te vinden. Dat is mooi, maar waar blijft het vervolg?

Glasvezel is dé infrastructuur van de toekomst. Nederland wacht al jaren op een doorbraak. Ik vraag de staatssecretaris om zijn visie en een vergezicht. Hoe kunnen we bevorderen dat Nederland over vijf of tien jaar geheel draait op glasvezel? Ik overweeg op dit punt een mooie motie.

De staatssecretaris wil multinationals in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen aanspreken op vier arbeidsrechten door ketenverantwoordelijkheid explicieter in het buitenlandinstrumentarium op te nemen. Waarom kiest de minister, de staatssecretaris, of allebei – zoek het maar uit – niet voor alle internationaal erkende mensenrechten?

Waarom is bij ABN AMRO – die bank is inmiddels van ons allemaal – de afdeling duurzaamheid opgeheven? Gaat het kabinet dit corrigeren richting de heer Zalm? Wij hebben duurzame banken namelijk keihard nodig voor een groene economie. Grijp dus in!

Hoe staat het met de uitvoering van de motie-Vendrik/Irrgang om importverboden mogelijk te maken op producten die met kinderarbeid zijn gemaakt? Dat zou winst opleveren. Dat brengt me bij het volgende.

De **voorzitter**: Uw tijd is op, begrijp ik.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik pak nog één minuutje.

De **voorzitter**: Maar dan is al uw tijd voor de begroting EZ op.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dat meent u niet!

De **voorzitter**: Ja.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik had acht minuten en ik dacht dat ik er vijf had verbruikt.

De **voorzitter**: U hebt er zes verbruikt. Sorry, dus als u nog één minuutje pakt, hebt u er nog één over.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dat risico neem ik.

De minister verweet onlangs het bedrijfsleven een licht gebrek aan waarden en normen. Tja, is dat nou nieuw? Nee, al 30 jaar is de strijd tussen markt en moraal in het voordeel van de eerste beslecht. Het is grappig dat de minister dat nu zegt. Wat erg dat de big boys van VNO-NCW hun vriendin even kwijt zijn. Toch best een emotionele man, die meneer Wientjes. Wat gaat deze minister nu doen? Een felle agenda om het aandeelhouderskapitalisme terug te dringen? Maatschappelijk verantwoord ondernemen een forse lift geven? Producten weren die met kinderarbeid zijn gemaakt? Stopt zij dan een keer met wapenleveranties aan Pakistan, Saudi-Arabië, Indonesië, Chili? Sinds haar mandaat is namelijk de wapenexport van Nederland verdubbeld. Normen en waarden? Minister, wat bedoelt u eigenlijk?

Ten slotte een advies aan de bewindslieden: denkt u toch eens out of the box. Het is gewoon mooi geweest. Ik heb het al vaker gezegd in vele debatten: hef EZ op en maak er een ministerie van duurzame ontwikkeling of klimaat en energie van. Ik vraag om een voorstel van de bewindslieden van deze strekking, in te brengen in het ambtelijk traject om die 35 mld. bij elkaar te spijkeren. Oude economische zaken moeten worden opgeheven. Minister, yes, you can!

De heer **Elias** (VVD): Zou dat ook een ministerie van ondernemerschap en werkgelegenheid mogen zijn waarin EZ, LNV en delen van SZW gezamenlijk opereren?

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik ben in voor alle creatieve gedachten. Als maar als een paal boven water staat dat er maar één toekomst is, namelijk die van het groen: de groene ondernemers, de groene banken, de groene grote bedrijven, de groene kleine bedrijven en de groene middenbedrijven. Die hebben wij allemaal keihard nodig om die toekomst dichterbij te brengen. Dat staat voor mijn fractie als een paal boven water. Ik heb tien jaar lang niets anders gedaan dan voorstellen verdedigd die het voor groene ondernemers in dit land gemakkelijker maken. Ik vind het dus prima. Bij een ministerie van duurzame ontwikkeling behoort absoluut het groen ondernemerschap voorop te staan. Laat het groen zijn!

De heer **Elias** (VVD): Als het ook ondernemend is, valt daarover te spreken. Misschien kunnen wij de minister samen vragen, ons te laten weten hoe zij daarover denkt.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Ik zie dat GroenRechts toch toekomst heeft! Dat doet mij deugd.

De **voorzitter**: Ik heb begrepen dat u het geschenk aan de minister wilt aanbieden. Ik hecht er wel aan om te zeggen dat dit zeer ongebruikelijk is, maar ik sta het deze ene keer toe.

De heer **Vendrik** (GroenLinks): Dan laat ik het hier staan.

De **voorzitter**: Dat is misschien de beste oplossing.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. ik dacht dat het voor mij was. Dan had ik er een leuke paraplubak aan over kunnen houden.

De **voorzitter**: Mijnheer Van der Ham, u ontlokte mij bijna een opmerking, maar ik zal niet over uw karakter beginnen.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik begin mijn betoog met een citaat uit het boek "Who's your city?" van Richard Florida. Het boek gaat over de concurrentieslag tussen economische regio's in de wereld. Daarin staat veel over Nederland en ook een interessante gedachtewisseling met een Nederlandse hoogwaardigheidsbekleder. Florida omschrijft: "a high ranking Minister of Trade from the Netherlands confided privately to me that she's nervous about losing northern European companies to sunbelt climate, physical beauty and talent pools".

Wat zij zegt, is helemaal waar. Nederland is inderdaad minder in trek als vestigingsplaats voor ondernemers: we zakken af van plaats 28 naar plaats 30. Het World Economic Forum toont hetzelfde beeld: we zakken van de achtste plaats naar de tiende plaats. Onze hoofdstad, Amsterdam, is minder in trek: we zijn van de zesde naar de achtste plaats gezakt. Dat is een slechte zaak, het zijn zorgelijke ontwikkelingen. Nog zorgelijker is de passieve houding van het kabinet en dus ook die van deze minister.

Voorzitter, ik zal u verklappen dat ik eigenlijk wel gesteld ben op de minister van EZ. Ik merk vaak dat de fractie van D66 en de minister van EZ het openlijk dan wel heimelijk met elkaar eens zijn. Een voorbeeld is natuurlijk de Winkeltijdenwet. Eigenlijk is de minister daarvan tegenstander, maar zij moet die verdedigen. Ik ben ervan overtuigd dat zij het met haar hart en met haar verstand allemaal wel ziet, maar zij is erg onzichtbaar. De minister mengt zich nauwelijks in het debat over de toekomst van Nederland, wat ik juist van haar extra teleurstellend vind. Waar was haar pleidooi over de kenniseconomie, het punt waarop de minister van OCW het juist ontzettend laat liggen. Volgens mij is daar een enorm groot, open doel waar zij haar bijdrage in kan koppen.

Maar laten wij het onderling een beetje plezierig houden, want er zijn met deze minister misschien wel deals te maken, bijvoorbeeld over de investerings-/prestatiecontracten. Na mijn aandringen aan de hand van Kamervragen, heeft de minister besloten om meer geld vrij te maken voor de IPC-regeling. Dat is mooi voor de minister, maar ook voor een oppositiefractie is het fijn dat zij af en toe iets voor elkaar krijgt. Hartstikke goed! Het blijkt ook heel goed te werken en de CDA-fractie heeft al aangegeven dat wij die regeling verder zouden moeten verruimen. Zij heeft daartoe een amendement ingediend. Ik deed dat overigens ook, maar dat amendement heeft een andere dekking. Natuurlijk komen wij daar uit, maar ik hoop echt dat de minister van plan is om die regeling op te rekken naar 40 mln. Succesvol innovatiebeleid moeten wij verder uitbreiden.

Ik heb ook een vraag over de heroverwegingscommissies die gaan kijken naar de kenniseconomie. Wordt er ook buiten de nationale innovatie-instrumentaria gekeken? Ook in het woud van regionale en lokale regelingen zijn er soms ongelooflijke problemen voor ondernemers. Het wetenschappelijk onderzoek valt ook buiten de scoop van de werkgroep. Waarom is dat het geval? En wordt het geld dat wordt opgesnord wel teruggebracht voor kennis en innovatie? D66 en VNO-NCW willen dat. Wil de minister dat ook?

De noodzaak van het FEZ voor kennis en investeringen is heel duidelijk. D66 ziet graag meer stabiliteit in de uitgaven voor de categorieën technologie en kennisinfrastructuur, het verbeteren van het proces voor het indienen van projecten, het verbeteren van de borging van de wetenschappelijk technische kwaliteiten en het vergroten van het gewicht daarvan in de beoordelingsprocessen. Dat kunnen wij bijvoorbeeld doen door de bijdrage uit het FEZ voor de technologie- en kennisinfrastructuur voor een aantal jaren ruim van tevoren vast te stellen, bijvoorbeeld aan het begin van kabinetsformaties. Het deel van de FEZ dat is bestemd voor de technologie en kennisinfrastructuur zou kunnen worden ondergebracht in een apart fonds dat valt onder de verantwoordelijkheid van de ministers van EZ en OCW. Graag verneem ik van de minister een reactie op deze punten.

Ik wil daarnaast nog een vraag stellen over het onderzoek naar de toekomst van het hoger onderwijs dat de minister van OCW laat verrichten. Juist vanwege de link met innovatie en de kenniseconomie moet dit onderzoek ook de minister van Economische Zaken ter harte gaan. Ik hoop van haar te horen wat haar bijdrage zal zijn en wat haar vragen zullen zijn bij dit onderzoek dat door het ministerie van OCW wordt verricht.

Ik wil nu een heel ander punt aansnijden. D66 wil graag investeren in onze kracht. Ik vraag daarom aandacht voor een belangrijk onderwerp dat in de Kamer vaak op meesmuilende toon wordt besproken. Ik doel op het onderwerp "Amsterdam".

Amsterdam. Onze hoofdstad. Nog steeds onze krachtigste regio. De plek waar geen sprake is van krimp maar van groei. De enige stad die zich in potentie kan meten met andere wereldsteden vanwege zijn culturele, tolerante klimaat, opleidingsniveau, bekendheid en unieke geschiedenis. Zonder Amsterdam zou Nederland niets voorstellen en zou ook de rest van de Randstad zijn aantrekkingskracht verliezen.

Toch is in de Kamer sprake van een soort weerzin tegenover Amsterdam. Als wij het hebben over het versterken van Amsterdam, moet je eerst door verwijten heen ploegen dat Amsterdam al zoveel heeft qua culturele voorzieningen, toerisme en de creatieve industrie. Er wordt soms met afgunst naar de leidende positie van Amsterdam gekeken. Dat vind ik jammer.

Natuurlijk zijn regio's die fantastisch functioneren van groot belang in Nederland. Er worden zelfs nota's over geschreven. Deze gaan over krimpregio's, oude wijken, kleine kernen, vitaal platteland, de Rotterdamse haven, Schiphol en de glastuinbouw. Dat is allemaal heel goed. Maar ik acht het ook nodig dat wij de rol en de positie van Amsterdam als spin in het web van onze economische slagkracht, eens goed uitdenken en uitbenen.

Ik zou aan deze minister willen vragen om de regie te nemen om samen met de stad en de regio Amsterdam een doorkijk te schetsen voor Amsterdam 2050. Hoe kunnen wij de regio Amsterdam, de noordelijke Randstad, laten excelleren tot de megaregio die het in potentie is en die het zou moeten worden in het belang

van de rest van Nederland? Kan de regering een dergelijke "Amsterdambrief" toezeggen? Graag een reactie.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Wij hebben nog rond 450 andere gemeenten.

De heer **Van der Ham** (D66): Ja.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Hoeveel brieven moeten wij dan eigenlijk nog gaan krijgen? De heer Van der Ham begrijpt de achtergrond van deze opmerking.

De heer **Van der Ham** (D66): Het is een heel terechte vraag. Ik heb gezegd dat er ongelooflijk veel zaken worden geschreven over economische kracht. Bijvoorbeeld de kracht van het vitaal platteland. Ik meen dat de heer Van der Vlies en ik dat debat zelfs nog beide hebben gevoerd. Dat gaat over de kleinere kernen. Wij hebben het over allerlei delen van Nederland. Het valt mij op dat er bij veel fracties in de Kamer een soort kramp ontstaat als het gaat om de, zeker internationaal gezien, belangrijkste stad van ons land, die ook een uitwerking heeft op allerlei andere gebieden, bijvoorbeeld in de Randstad. Zij zeggen dan dat het al zo vaak over Amsterdam gaat. Eigenlijk gaat het er helemaal niet zo vaak over hoe wij ervoor kunnen zorgen wat deze stad, die zoveel potentie heeft en waarover in andere landen veel wordt geschreven maar waarover wij het zelf eigenlijk bijna nooit apart hebben, de komende decennia kan betekenen. Het is toch echt een andere stad dan heel veel andere steden in ons land. Ik vind Amsterdam in de Kamer eigenlijk onderbelicht. Dat is mijn pleidooi.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik gun Amsterdam heel veel goeds, maar mijn probleem is dat er nogal wat regio's zijn waarmee het niet zo goed gaat. Ik meen dat wij op zijn minst ook daarover zouden moeten spreken.

De heer **Van der Ham** (D66): Absoluut.

De heer **Van der Vlies** (SGP): De heer Van der Ham noemde en passant al even de krimpregio's.

De heer **Van der Ham** (D66): Ja.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat is nogal een fors probleem.

De heer **Van der Ham** (D66): Absoluut.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Die moet ook hoger op de agenda.

De heer **Van der Ham** (D66): Ja. Het debat over de krimpregio's hebben wij een paar maanden geleden gevoerd in de Kamer. Daaraan heb ik ook meegedaan. Het gaat om een groot probleem, dat ook de aandacht van de D66-fractie heeft. Wij moeten investeren in wat zwak is en ervoor zorgen dat dit sterker wordt, of dat in ieder geval de scherpe randjes eraf gaan. Maar daarnaast hebben wij hebben een zo sterke regio. Florida zegt daarvan, evenals andere schrijvers, dat dit in potentie megaregio's zijn en dat er onvoldoende uit wordt gehaald; je ziet ze zelfs kelderen op de lijstjes. Daarin moeten wij naar mijn mening ook investeren. In de vorige kabinetsperiode is er een debat geweest over Pieken in de Delta, een zeer belangrijk onderwerp, dat mij zeer aanspreekt. De belangrijkste piek die wij hebben, is Amsterdam. Ik vind het van groot belang dat dit, in combinatie met veel andere economisch krachtige potenties in Nederland, op de agenda komt.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

De heer **Van der Ham** (D66): Wij moeten het ook beter doen in het buitenland, bijvoorbeeld bij het aantrekken van buitenlands geld en buitenlandse bedrijven. Daarom wil ik aandacht voor de economische handelsmissies. Ik zeg allereerst iets over de economische missies die worden geïnitieerd door de regering. Dat is fantastisch, en het gaat over het algemeen heel goed. Wij zien daarbij echter ook problemen. Vaak zijn de missies zo groot dat tijdens dat soort missies het sluiten van echte deals een beetje ondergesneeuwd raakt. Ook is er te weinig aandacht en kwaliteit bij het maken van het programma. D66 pleit ervoor om de missies anders aan te vliegen en de branches meer te betrekken bij het tot stand komen van de inhoud van het programma. Dat kan de effectiviteit bevorderen. Ook bij de handelsmissies kan het beter. Het CPA-programma is daar bijvoorbeeld voor, maar de doorlooptijd tussen indiening van een voorstel en uiteindelijke gunning is veel te lang. Wij willen dat dit wordt herzien. Ook de afstemming tussen de missies van de verschillende ministeries moet beter. Alles moet bijvoorbeeld worden opgenomen in de strategische reisagenda.

Het toerisme is een volgend punt. Tijdens eerdere debatten heb ik daarover veel gesproken. Je ziet dat de toerismemarkt nu flink inzakt, maar de korte vakanties, de stedentrips, worden erg belangrijk, juist voor mensen die een beetje op hun centen letten. In Europa ontstaat een enorme concurrentie tussen de verschillende regio's die op dat punt aantrekkelijk worden gevonden, en Nederland hangt daarbij een beetje achteraan. Via een amendement bepleit ik om voor het volgend jaar een forse toename van het budget voor het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen op te nemen, om ervoor te zorgen dat wij, als een soort crisismaatregel, Nederland wat betreft het toerisme in het buitenland beter op de kaart zetten.

Ik plaats nog enkele korte opmerkingen.

De **voorzitter**: Uw tijd is op.

De heer **Van der Ham** (D66): Mijn tijd is bijna op. Dan neem ik een minuut erbij.

De **voorzitter**: Eén minuut? Oké.

De heer **Van der Ham** (D66): Over maatschappelijk verantwoord ondernemen is een aantal vragen gesteld, waarbij ik me aansluit.

Met de Crisis- en herstelwet wordt geprobeerd om iets aan glasvezel te doen. Wij hebben begrepen dat dit te weinig is. Ook daarop krijg ik graag een reactie van de staatssecretaris.

Fysiek gaat de samenvoeging tussen LNV en Economische Zaken straks gebeuren. Ik krijg echt graag een doorkijkje van deze twee bewindspersonen waaruit blijkt hoe zij dit in de toekomst zien.

De heer Van der Vlies (SGP)

© M. Sablerolle – Gouda

Ten slotte: het milieu. Wij zijn een groot voorstander van een verplicht aandeel duurzaam. Ook volgens het rapport van het CPB zou dit een goede oplossing zijn. Graag hoor ik de reflectie van de minister op dit punt. Ook wil ik weten wat haar inspanning in de Europese Raad zal zijn rond Kopenhagen. Wij spreken daarop natuurlijk voortdurend de minister van VROM aan. De minister van EZ gaat vooral over energie. Wat zijn haar inspanningen op dit terrein, en wat is haar reflectie op de zaken die tussen de ministers van Economische Zaken gaande zijn?

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Het Nederlandse bedrijfsleven heeft juist nu een hart onder de riem nodig. In onze gedachten had medeondertekening van de Crisis- en herstelwet niet misstaan. Dit zou een krachtig signaal kunnen zijn geweest in de richting van het bedrijfsleven.

De SGP-fractie heeft zich altijd hard gemaakt voor kleine bedrijven. Zij vormen het grondvlak voor de bedrijvigheid. Ik vraag aandacht voor de veiligheid van winkels en kleine bedrijven. Naar aanleiding van een motie van mijn hand uit 2005 en een breed gesteund amendement van collega Ten Hoopen heeft de staatssecretaris enkele belangrijke stappen in de goede richting gezet. Prima! Die waren broodnodig. Het aantal winkeldiefstallen en de geleden schade zijn echter opnieuw fors toegenomen. Voor een landelijke uitrol van maatregelen is 24 mln. dus niet genoeg. Mijn fractie heeft daarom het amendement op stuk nr. 9 voor een extra bijdrage van 10 mln. mede ingediend. De financieringssituatie van het mkb blijft helaas zorgelijk. De bewindslieden hebben de afgelopen maanden diverse maatregelen genomen, die zich in de praktijk nog moeten gaan bewijzen. Ik heb nog enkele vragen.

Hoe pakt de minister knelpunten aan die van de KredietDesk rollen en niet door het mkb en de bankensector opgelost zouden kunnen worden? Neemt zij daarin de regie? Komen mkb'ers voldoende in aanmerking voor de Garantie ondernemersfinanciering? Wat is het budget voor deze regeling? Ik las in de brieven van de minister bedragen van 1 mld. en 1,5 mld.

Ook de regeldruk blijft ondernemers knellen. Verpakkingenbelasting, welstandscommissies, reprorecht, CBS-enquêtes; het kost ondernemers tijd en geld. De bewindslieden willen de administratieve lasten in 2010 met 1,5% beperken. Hoe willen zij met deze toch wat minimale stap de reductiedoelstelling van 25% in 2011 gaan halen? In de beleidsagenda wordt gesproken over het creëren van een verlicht regime voor kleine ondernemingen. Dat is positief. Welke maatregelen worden beoogd? Hoe wordt dit regime uitgerold?

Met het aanvullend beleidsakkoord en de beleidsagenda wordt aangestuurd op een robuuste financiering van de SDE-regeling via een opslag op het elektriciteitstarief. De SGP-fractie is benieuwd naar de uitwerking hiervan. Naast een robuustere financiering spreken het aanvullend beleidsakkoord en de beleidsagenda ook over een ruimere financiering. Mag ik hieruit opmaken dat de budgetplafonds de komende jaren omhoog zullen gaan? Wat zijn afgezien hiervan de budgetten voor 2010 en 2011?

De heer **Graus** (PVV): Ik heb twee korte vragen voor de heer Van der Vlies. De heer Van der Vlies spreekt over veiligheid van winkels. Ik noemde zojuist al piraterij en terrorisme. Is de heer Van der Vlies bereid om de PVV te steunen met zwaardere minimumstraffen? Dat betekent: harder optreden en zwaarder straffen. De tweede vraag die ik wilde stellen ben ik even vergeten.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dan ga ik de eerste alvast beantwoorden. Zwaarder straffen is een thema dat al vaak in de Kamer aan de orde is gesteld. De heer Graus heeft het alleen over zwaardere minimumstraffen. Dat nu strijdt met ons systeem. Dat heeft mijn fractie steeds bevestigd, vanuit onze verantwoordelijkheid.

De heer **Graus** (PVV): Ik respecteer dat antwoord. Mijn tweede vraag gaat over administratievelastenverlichting en regeldrukvermindering. De heer Van der Vlies is daar voorstander van. Hij is er ook voor ondernemers. Steunt de heer Van der Vlies de PVV? Vindt hij net als wij dat het best van 25% naar 50% kan?

De heer **Van der Vlies** (SGP): We zitten nog lang niet op de 25%. Om dat nu met een factor twee te vermenigvuldigen ... Als dat zou kunnen, mijnheer Graus! U kunt op me rekenen, maar het moet wel mogelijk zijn.

Mijn fractie vraagt zich verder af waar niet uitgegeven MEP-gelden terugkeren op de begroting. Er blijft geld liggen. Waar blijft dat? Veel initiatieven komen niet van de grond, waardoor vergunningen vervallen en beschikkingen verlopen. Kunnen we een deel van deze gelden terugzien in het SDE-budget voor dit jaar en voor 2010?

Mijn fractie pleit opnieuw voor een verhoging van het basisbedrag voor vergistingsprojecten. De overtekening is een schijnsucces. Mijn fractie is bang voor het MEP-scenario, waarbij projecten in de praktijk niet van de grond komen. De Rabobank heeft hiervoor onlangs nog gewaarschuwd. In veel gevallen zal de financiering niet rondgebreid kunnen worden. Het ECN-advies ligt niet voor niets opnieuw op € 0,20. Het is van belang dat we met de SDE-regeling een langjarige zekerheid bieden.

Innovatie is niet normen- en waardenvrij. Graag vraag ik aandacht voor een recente publicatie van het Rathenau Instituut met de titel "Leven als bouwpakket". Deze

publicatie is een ethische verkenning van een nieuwe technologische golf, waarin nanotechnologie, informatietechnologie, cognitieve wetenschappen en biotechnologie steeds verder worden geïntegreerd. Met deze ontwikkelingen vervagen bestaande grenzen tussen mens en machine. Dit zal grote ethische en maatschappelijke vragen oproepen. Dat gaat verder dan alleen het huidige maatschappelijke debat over nanotechnologie en raakt aan bijvoorbeeld de HighTech Topprojecten en het project hersenen en cognitie. Mijn fractie wil de bewindslieden daarom vragen per brief te reageren op de zojuist genoemde publicatie en aan te geven hoe het debat over de genoemde integratie van sleuteltechnologieën vroegtijdig gevoerd kan worden.

Ik maak nog een laatste opmerking. Ook ondernemerschap is niet normen- en waardevrij. De SGP-fractie vindt het terecht dat de minister de vinger op de zere plek heeft gelegd, namelijk het kortetermijnwinstbejag dat hier en daar kennelijk overheerste en dat een van de oorzaken lijkt te zijn van de economische crisis; daar wordt nog onderzoek naar gedaan. Wie de schoen past, trekke hem aan. De organisatie van de voorgenomen conferentie is goedbedoeld, maar geen oplossing voor het probleem sec. Het kan helpen, maar er moet natuurlijk veel meer gebeuren. Een hoge moraal begint bij een goed fundament en een goede opvoeding. Graag wijs ik de minister en het bedrijfsleven aan het slot van mijn betoog op het beste fundament dat ik ken: de Bijbel, het Woord van God.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 19.02 uur tot 19.55 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van de begroting Wonen, Wijken en Integratie (XVIII) voor het jaar 2010 (onderdeel Wonen en Wijken) (32123-XVIII).**

(Zie vergadering van 27 oktober 2009.)

De **voorzitter**: Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie op vragen, gesteld in eerste termijn.

Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

(Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze editie.)[1]

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **Van der Laan**: Voorzitter. Ik wil graag beginnen met de fracties te danken voor hun inbreng van gisteren, die ik als erg positief, zakelijk en natuurlijk ook kritisch heb verstaan. Ik wil ook graag de ambtenaren bedanken die het mogelijk hebben gemaakt dat de meeste vragen vanochtend schriftelijk beantwoord zijn en die daarvoor gisteravond en nog wat later erg hard hebben gewerkt, waarvoor dank.

Ik zal mijn verhaal in een aantal blokjes indelen. Ik maak eerst een paar algemene opmerkingen en bespreek dan de maatregelen die ter gelegenheid van de crisis zijn genomen, waarbij ik onderscheid maak tussen de korte en lange termijn. Het tweede blokje is de betaalbaarheid, het derde is corporaties, het vierde is verstedelijking, het vijfde is krimp en het zesde en laatste is wijken. Ik wil nog een slotopmerking maken over energiebesparing, maar dat mag nauwelijks naam hebben na ons algemeen overleg van twee weken geleden.

Ik begin met een paar algemene opmerkingen over de twee motto's die ik in de beleidsagenda heb geprobeerd te stoppen en in het ministerschap sinds ik het voorrecht heb dat te vervullen. Het ene is daadkracht en actief optreden en het andere is solidariteit. Wat mij betreft, gaat het juist daarom bij het volkshuisvestingsbeleid, de wijkenaanpak, het stedenbeleid en ook het integratiebeleid, waarvan wij de begroting later in november bespreken.

Ik begin met de actief optredende overheid. Dat is een duidelijke keuze: geen afwachtende overheid en al helemaal geen terugtredende, maar een die vooruitkijkt en ingrijpt wanneer dat nodig is en die dan ook de kansen pakt die zich voordoen. Dat is niet, ter geruststelling van sommigen, om terug te gaan naar een "maakbare samenleving", maar wel om ervoor te zorgen dat wij over 20 of 30 jaar nog steeds tegen elkaar kunnen zeggen dat Nederland een prachtland is waar je met ieder inkomen kunt wonen in een goed huis in een prettige buurt. Nog steeds, ja. Laten wij elkaar niet de hele tijd de put in praten. Het gaat niet verkeerd met Nederland. Natuurlijk zijn er problemen, maar die pakken wij aan, als het moet ook door hard in te grijpen, maar liever door op tijd intelligente oplossingen te vinden; oplossingen die daadwerkelijk helpen opbouwen.

Een heel mooi voorbeeld van actief optreden vind ik in het bericht – ook de heer Depla verwees ernaar; dit is werkelijk toeval, hoewel wij onder grote verdenking zullen staan – dat het aantal huisuitzettingen door woningcorporaties in 2008 met 12% was gedaald ten opzichte van 2007. Voor wie de getallen niet kent: het ging van 6700 naar 5900, dus 800 gezinnen minder op straat gezet. Uit dit voorbeeld kun je zien dat corporaties de zaken niet op hun beloop laten en, als het fout gaat in de huurbetaling, niet simpel of niet meer simpel – vroeger gebeurde het natuurlijk wel eens – naar de deurwaarder stappen. Nee, zij proberen op tijd de signalen te herkennen en er actief wat mee te doen. Wat doen zij ermee? Zij zoeken de samenwerking met de sociale dienst, schuldhulpverleners en wat er verder nodig is om ervoor te zorgen dat de mensen tot rust komen, dat de mensen hun post weer durven openmaken en dat zij actief worden. Zij brengen hen goed budgetbeheer bij. Het resultaat is 12% minder huurders op straat. Dat betekent voor ongeveer 800 gezinnen dat hun kinderen gewoon naar dezelfde school kunnen blijven gaan en met hun vriendjes in de buurt kunnen blijven spelen. Reken eens uit hoeveel kosten en hoeveel leed daardoor worden bespaard. Dat is een voorbeeld van die actieve maatschappelijke houding waar ik op doel en die ik wil laten gelden als metafoor voor dat beleid van volkshuisvesting en wijken. Daarbij kunnen beter kleine, maar doelgerichte stapjes worden gezet dan te hoog in te zetten. Dat is het principe van de participatieladder, waarover ik al eerder aan de Kamer heb gezegd het een heel fijnzinnig instrument te vinden.